

Nietzsche'de Ebedi Dönüş: Zamanın Kurtarılması

Eternal Recurrence in Nietzsche: Redemption of Time

GÜLAY ÖZDEMİR AKGÜNDÜZ

Bingöl University

Received: 21.10.2021 | Accepted: 17.03.2022

Abstract: This article aims to discuss the eternal return, being the fundamental idea of Nietzschean philosophy, from the perspective of the salvation of time and the insight into nature-human unity through the creative freedom of human existence. The first part of the article argues that the doctrine of eternal return primarily requires an awareness of the cyclical tragic structure of the world of becoming, and all aspects of life can be affirmed only through this awareness. In the second part of the article, the idea of eternal return is addressed in the context of the will to power, which is the fundamental principle of Nietzsche's metaphysics. The doctrine of eternal return is a call to the play of freedom of the creative will, which feels itself as an activity of effort/self-transcendence within the will to powers' arena of eternal struggle. The third part of the article focuses on the overhuman, who is the symbol of the creative will to power and eternal return, and who appears every moment with the struggle to create new values and overcome himself. The fourth and fifth parts investigate both cosmological and ethical interpretations of Nietzsche's doctrine of eternal return and argue that there is no contradiction between these two interpretations in this context. The last part of the article reveals the meaning and possibility of the idea of eternal return through awareness in the moment, where the totality of time is experienced.

Keywords: Will to power, overhuman, eternal return, self-transcendence, active-reactive willpower.

Giriş

Ebedi dönüş¹, Nietzsche felsefesinin temel kavramıdır. Nietzsche'nin 'tanrının ölümü', 'üstinsan', 'değerlerin yeniden değerlendirilmesi', 'güç istenci' ve 'trajik bilgelik' le ilgili düşünceleri, ebedi dönüş düşüncesine dayanır. Nietzsche'nin amacı modern insanı, içine battığı karanlıktan, yaşamın bütünlüğünde kendini ve oluş dünyasını onaylayan bir yeni şafağa hazırlamaktır. Bu amaçla Platonik-Hristiyan geleneğin tüm aşkınsal idealarını reddeden ve bu geleneğin 'görünüş-gerçeklik', 'varlık-oluş', 'akıl-duygu' ayrımına dayalı öte dünyevi, tanrısal, kutsal kurtuluş inançlarını sorgulayan Nietzsche, yaşam dünyasını güç istençlerinin sürekli mücadele alanı olarak düşünür ve buradan hareketle oluş dünyasının masumiyetine dayalı, yeni ve farklı bir zamansal oluş düşüncesini sunar. Ebedi dönüş, insan varoluşunun oluşun masumiyetiyle birliğinin, insani deneyimde zamanın sonsuzluğunun ve bu sonsuzluğun/zamansallığın tekrarına yönelik istencin farkındalığının ifadesidir. Nietzsche'ye göre bu farkındalığın kazanılmasının tek yolu, ebedi dönüş öğretisinin kabulüne dayanır. Yalnızca yaratıcı, aktif güç istenci ebedi dönüş aracılığıyla, varoluşun trajik yapısını, oluşun masumiyetini fark ederek, kendi şimdisinde ebedi geçmiş ve ebedi geleceği zamanın bütünlüğü olarak kavrar ve kendini dünyanın aydınlık ışığına maruz bırakıp, her şeyi onaylayıcı bir neşeli coşkunluğa teslim eder. Reaktif (tepkisel) istenç bu bütünsel zamansallığı deneyimleyemez; onun istenci olana ve olmuş olana karşı hınca dayalı bir yönelimi içerdiği için, kendinin dışında ve ötesinde bir aşkınsal-öte dünyasal kurtuluşu arar ve istencini dönüştürüp, ebedi oluşla ilksel birliği elde demez. Nietzsche ebedi dönüş öğretisiyle, istencin gücünü, kendi kurtuluşu önündeki engelleri kaldırarak, istencin yaratıcı özgürlüğünü açımlayacağı alana yerleştirmeyi ve oluş oyununa dahil etmeyi amaçlar.

Ebedi dönüş öğretisini anlamak için Nietzsche'nin oluşun trajik yapısı

¹ Nietzsche eserlerinin İngilizce çevirilerinde hem 'ebedi dönüş' (eternal return) hem de 'ebedi tekrar' (eternal recurrence) sözcükleri kullanılır. Nietzsche Almanca 'ewigen wieder-kunft' sözcüğü İngilizceye ebedi dönüş olarak çevrilir. Ama aynı zamanda 'ewigen wieder-kunft' yerine İngilizce 'eternal recurrence' (ewigen weiderkehr) de kullanılır. Bu makalede ebedi dönüş ve ebedi tekrar aynı anlamda kullanılacaktır. Çünkü ebedi olarak geri dönen ya da ebedi olarak tekrar eden şey, yaşamın bütünselliği ve zamanın tamlığının/zamanın döngüsellığının kendisi aracılığıyla duyumsandığı, yaratıcı an'dır.

dediği şeyi anlamak gerekir. Oluşun masumiyeti ya da trajikliği, onun yaratım-yıkım, doğum-ölüm, neşe-ızdırıp sürekli döngüsüne dayanır. Bu yapının farkındalığı, aktif güç istencinin tüm aşkınsal dünya arayışlarını reddetmesini ve bu oluş dünyasını var olan tek dünya olarak onaylamasını sağlar. Kendini bu yaşam dünyasının bir parçası olarak duyumsayan istenç, yaşamın bütünselliği içinde yeni bir zamansallığı açılar. Var olan her bir şeyin, başka her şeyle etkileşim içinde olduğu bu zamansallık içinde, istencin kendini aşma ve yaratma oyununun sürekli tekrarı gerçekleşir. Oluşun trajik yapısının zorunluluğunun, istencin yaratıcı özgürlüğüyle uyumu, yaşamı onaylayarak yaşamının önkoşuludur.

Nietzsche yaşamı, güç istenci olarak tanımlar. Yaşam dünyası, güç istençlerinin bütünsel mücadele alanıdır. Bu alanda her bir güç istenci kendi gücünü arttırıp, güç alanının genişletme mücadelesi verir. Oluş dünyasının bu yapısı, nihai bir amacı hedeflemez; dolayısıyla mücadelenin bir sonu yoktur. Ama Nietzsche'ye göre aktif ve reaktif güç istençleri, kendi güç mücadelelerinde farklı amaçlara yönelir. Aktif istenç kendi güç alanını genişletmeyi, ötekiyle mücadelede ötekini yok etmeyi değil, onu aşarak, kendini aşmayı amaçlar ve bu aşma etkinliğinin sonlanmasını değil, sürekliliğini ister. Oysa reaktif istenç kendi gücünü temelde kendini aşmaya değil, kendinin dışındakini yok etmeye yöneltir ve böylece ebedi kurtuluşu aşkınsal öte dünyada arar. Her ikisinin amacı kurtuluş olmasına rağmen aktif istenç bu kurtuluşu kendi istencinin sürekli yaratıcı oyununda bulurken, reaktif istenç kendi istencinden kurtulmayı ve istencini bir öteye/ötekine tabi kılmayı amaçlar. Dolayısıyla ebedi dönüş öğretisi Nietzsche'nin güç istencine dayalı metafiziğinde temellenir.

Nietzsche'nin güç istencine dayalı ebedi dönüş öğretisinin farkındalığının sembolü üstinsandır (übermensch). Yaşam olumsuzlayıcı tüm değerlere karşı çıkan, tüm değerleri yeniden değerlendiren ve kendi özgür istenci aracılığıyla, kendi güç bolluğundan yeni değerler yaratan üstinsan, oluşun ve insan varoluşunun trajikliğini onaylayarak, ebedi dönüşü gerçekleştirir. Bununla birlikte üstinsan nihai bir hedef olarak düşünülemez. Çünkü üstinsan, sürekli bir kendini aşma etkinliğinin, yaşamın trajik oyununa katılan ve bu oyunu bir çocuk masumiyetinde oynayan yaratıcı güç istencinin ifadesidir. Bu anlamda üstinsan Nietzsche'nin ebedi dönüşle ilişkin hem kozmolojik hem de etik açıklamalarını cisimleştiren bir semboldür. Nietzsche

ebedi dönüşü hem evrenin temel yasası olarak hem de şimdi ve burada yaşamı onaylayarak yaşaması yönünde, insan varoluşuna yönelttiği bir etik test olarak sunar. Bazı yorumcular Nietzsche'nin ebedi dönüşe ilişkin iki sunumu arasında bir çelişki görse de, bu çalışma böyle bir çelişkinin var olmadığını savunur. Ebedi dönüşün kozmolojik yorumu bilimsel bir kanıta dayanmaz; metafiziksel bir açıklama olarak düşünülür. Etik yorum ise güç istenci metafiziğine dayalı, kişinin 'olduğu şey olmasına' ilişkin bir onayı gerektiren bir test/çağrı olarak sunulur. Bu çağrıya/teste yalnızca aktif-yaratıcı güç istenci olumlu yanıt verir. Çünkü o, şimdiki an'da geçmiş ve gelecek arasında radikal ayrımı yok eder ve bu an'da varoluşun açıklığına kendini maruz bırakır. Aynının ebedi dönüşüne ya da tekrarına ilişkin istenç, yaratıcı istencin kendini zamanın tamlığı/bütünlüğü içinde duyumsadığı bu an'ın tekrarı istencidir. Dolayısıyla tekrar eden ya da geri dönen şey, trajik yaşamın ritmidir, yaratımı olanaklı hale getiren an'dır.

1. Ebedi Dönüş ve Trajik Bilgelik

Ebedi dönüş düşüncesi, Nietzsche'nin değerlerin yeniden değerlendirilmesine ilişkin temel düşüncesidir. Bu açıdan ebedi dönüş düşüncesi, Nietzsche'nin *Tragedyanın Doğuşu* adlı ilk dönem eseri bağlamında şekillenir. Burada Nietzsche, bugün batı kültüründe kaybedilmiş olan ve ebedi dönüş düşüncesinin farkındalığıyla yeniden kazanılacak bir doğa-insan birliğini açıklamaya çalışır. Bu eserde Nietzsche'nin amacı, trajik varoluşun onaylayıcı bir yeniden değerlendirilmesidir. Nietzsche'ye göre tragedya deneyimi insani deneyimin terörü ve derinliğine ilişkin derinlikli bir bakış açısı sağlayarak, bir kültürü, kendi değerlerini yeniden düşünmeye ve yeniden değerlendirmeye zorlar (Spinks, 2003: 14). Tragedya açısından, insan yaşamsal ve taşkın bir varoluş aracılığıyla, acıya ve varoluşun dehşetine dayanabilir. Bu açıdan Nietzsche, yaşamı sürekli bir yaratma ve yıkma döngüsü olarak tasarladıkları ve aynı zamanda şiddet, mücadele ve zaferi de içeren yaşamın bütünlüğünü onaylama güçleri nedeniyle yarattıkları tragedya sanatı açısında antik Yunan'ı över.

Antik Yunan mitolojisi ve dini, yaşamın yaratıcı ve yıkıcı olan sonlu durumlarını kutsallaştırır ve zıt güçler arasındaki gerilimi sergiler. Dolayısıyla tragedya, insanları daima kendi güçlerini sınırlandıran ve ölümü geti-

ren negatif bir yazgıyla yüzleştirir. *Apollon* ve *Dionysos* biçiminde temsil edilen oluşun zıt güçleri aracılığıyla tragedya izleyicisi, yaşam-ölüm, ölçü-taşkınlık, akıl-tutku arasındaki sürekli gerilimi deneyimler ve bu şekilde doğayla ilksel birliği duyumsar. *Apollon*, ışığı, güzelliği, ölçüyü, kehaneti, plastik sanatları temsil eden tanrıdır ve bireyselleşme ilkesidir (principium individuationis) (Nietzsche, 2020:20). *Apollon*, *Dionysos*'un bozup, parçaladığı akışı engeller. Ama *Apolloncu* biçimlendirme gücü geçicidir ve daima *Dionysoscu* ilksel gücün negatif akışına tabi olmak zorundadır. Dolayısıyla *Apolloncu* formlar, sürekli belirme ve yok olma döngüsüne dayalı oluş ortamındaki görünüşlerdir. *Dionysos* ise kaotik-esrik enerji durumunu simgeler. Bu enerji bireyselliği, her formal yapının bütünlüğünü yıkmakla tehdit eden ve böylece insanın doğanın en içsel özüyle yeniden birliğini sağlayan bir enerjidir (Nietzsche, 2020: 21-25). *Dionysoscu* esriklik hali, yaşam ve ölüm güçleriyle katartik bir birliği ifade eder. Yaşamın düzensiz dalgaları arasında, bu bozulup, parçalanmada, *Dionysosça* duygulanımın taşkınlığında öznel olan, tam bir kendini unutmuşluk içinde yiter. Bireysellik formunun bu yıkılışı, bu kendini yitirmişlik hali, kendini aşmanın ve insan ile doğa arasında yeniden kurulan ilksel birliğin-barışın duyumsanmasıdır (Nietzsche, 2020: 21).

Nietzsche açısından farklılaşmamış, formsuz doğayı ayırık imgeler içinde organize edebilme gücü anlamında illüzyona dayalı *Apolloncu* düşsel sanat formları, bize kendi deneyimimizi sunarak, değerlerimizi sorgulayıp, dönüştürme olanağı verir. *Apolloncu* sanat, varoluşun yeni değerlerinin aktif yaratımı olarak bizde yaşamın daha yüksek hakikatini açığa çıkarır. Antik Yunan, *Apolloncu* sanat aracılığıyla, bir öte dünya umuduna başvurmada, bu yaşam dünyasının güzelliklerini sergileyen, sanatsal imgelemin görünüşünden zevk alır. Dolayısıyla bu sanat aracılığıyla yaşam yaşanmaya değer kılınır (Nietzsche, 2020: 20). Ama Nietzsche burada kalmaz. Yaşamın yaşanmaya değer kılınmasına aracılık eden sanatın, *Dionysoscu* enerji tarafından tamamlanması gerekir. Oluş dünyası ebedi bir yaratım ve yıkıma dayalı, sürekli değişim ve dönüşüm döngüsünü sergiler. Salt *Apolloncu* biçimsel enerji, yaşamı ölü formlar içinde katılaştırır. Salt *Dionysoscu* esrime hali ise, insanlığın kendi değerleri üzerine düşünüp, yeni değerler yaratmak için geliştirdiği tüm formları yok eder; kültürel üretimin farkındalığını olanaksız-

laştırır; nihilizm tehlikesine ve kötümserliğe neden olur. Dolayısıyla *Apol- lon* ve *Dionysos* birbiriyle karşılıklı ilişkide var olmalıdır. Dionysosçu enerjiyi yapılandırmak için, Apolloncu formlar gereklidir.

Nietzsche için *Apollon* ve *Dionysos* birliği, tragedyanın yaşam onaylayıcı tavrının ifadesidir. Bu birleşme, form verme ve deforme etme sonlu akışını ifade eder. Dolayısıyla yaşam güçlerinin kendini yaratma ve kendini yok etme paradoksal yapısı, oluşun kaçınılmaz yazgısıdır. Çünkü yaşamın çeşitliliği ve farklılaşması, ancak yaşamın kendi formlarını bozup, parçalayarak olanaklı olur. Bu açıdan tragedyanın Nietzsche için anlamı açısından, her iki tanrısal gücün birlikteliği önemlidir. *Apolloncu* sanat, *Dionysoscu* düzensiz, kişisiz (impersonal), biçimsiz gücü, kültürel bir dünyaya dönüştürür. *Dionysoscu* sanatsal güç ise, bu biçimsel yapıyı bozarak, yaşam enerjisinin sürekliliğini sağlar. Dolayısıyla *Apolloncu* bireyselleşme, acıdan değil, yaşam reddinden kurtuluştur (Hatab, 2005: 26).

Varoluşun trajikliği, kendinde anlamsız ve belirsiz olan sürekli yıkıcı *Dionysoscu* akışı ifade eder. Bu belirsiz, süreli oluşun ortasında imgelerin toplanmasıyla ve bu akışın bireyselleşmesiyle, anlam elde edilir. Ama aynı zamanda *Dionysos*'un sürekli belirişi, bu anlamları her an yok eder. Bu bireyselleşmiş görüşler zamanın geçişine tabidir; dolayısıyla kalıcı değildir. Bu açıdan yaratıcı bir beliriş olma anlamında dünyanın bu görünüşü, bu görünür dünya, tek gerçekliktir Nietzsche'de. Bununla birlikte *Apolloncu* bireyselleşme daima geçici bir beliriştir; çünkü *Dionysoscu* gücün farkındalığıyla, kendinden feragat ederek bu gücü onaylar. Dolayısıyla trajik bilgelik, *Dionysosçu* akışın ortasındaki bireyselleşmeyi ifade etse de, trajik bilge bu akışı durdurmaz; eşzamanlı olarak hem yaşamı onaylar hem de sabit, donuk bir bireysellik iddiasından feragat eder (Hatab, 2005:31). Bu anlamda trajik bilge, onu olduğu kişi yapan yaşamın tüm neşe ve ızdırabını, yaratım ve yıkımını onaylayan; geçmişine karşı hınç duyumsamayan, onu kabul eden ve şimdiki anda tüm geçmişini ve bireyselliğini aşarak dönüştüren, ilksel birliği neşeyle kucaklayan, ebedi dönüşün bilgesidir.

2. Ebedi Dönüş ve Güç İstenci

“Güç istenci” ve “ebedi dönüş” Nietzsche’de birbiriyle ilişkili iki temel düşüncedir. Nietzsche yaşamı onaylama ve yeni değerler yaratma anlamında yeni bir varoluş tarzı olarak düşündüğü ebedi dönüş düşüncesini,

oluşun temel ilkesi olarak aldığı güç istenci ideasına dayandırır. Güç istenci, Nietzsche'nin dilin yapısı tarafından üretilen varlık-oluş, neden-etki, öznesne şeklinde düalist zıtlıklara dayalı batı metafizik geleneğine ilişkin yapısökümüne yönelik temel argümanıdır. Tüm dilsel yapılar, hareketi ve değişimi, yaratan bir deneyim olarak değil, bir öznenin başına gelen deneyimler olarak algılar ve dünyayı kesintisiz bir oluş sürecin olarak göremez. Böylece insan istenci, yaşamın daha genel insani olmayan (inhuman) hareketinin ya da güç istencinin etkisi olarak değil, varoluşun nedeni olarak düşünülür. Tüm bu yanılgılar nedeniyle, dünyanın varlığı salt insani ifadelerle açıklanmıştır. Nietzsche hem insani yaşamı oluşturan hem de bu yaşamı aşan, insanlık dışı bir yaratım ilkesiyle, batı metafizik düşüncesinin bu yanılgısını aşmaya çalışır.

Nietzsche'ye göre tek gerçek dünya, görünüş dünyasıdır; Şeylerin hakiki varlığı yoktur; Dünyayı hakiki ve görünüşte dünyalara ayırmak, çökmekte olan bir yaşamın belirtisidir (Nietzsche, 1998a: 19). *Yaşam, güç istencidir* (Nietzsche, 1966:16; Nietzsche, 2006:89; Nietzsche, 1968:148). Güç istenci ideası, kaotik, ahlak dışı (amoral), kesintisiz bir akış olarak oluş dünyası gerçekliğinin içsel ilkesidir. *Yaşamın amacı kendini koruma değil, kendine mal etme, egemen olma, güçlenmedir* (Nietzsche, 1968: 367). Temel yaşam güdüsü daha fazla güç toplanması ve direncin aşılmasına dayanır. Güç istenci sürekli bir direnç arar. Çünkü Nietzsche'ye göre dünyanın devinimi nihai bir aşamayı hedeflemez (Nietzsche, 1968: 377). Güç istencinin amacı, gücünü arttırmaktır, kendini koruyup, sürdürmek değil. İstenç, kendine dışsal amaçları amaçlamayan, içerden yaratan ve kendi varlığının diyalektik güçlerini organize eden dinamik, yaratıcı bir güçtür (Pfeffer, 1965: 286-7). Bununla birlikte Nietzsche'ye göre *edimin ötesinde bir yapan, sadece bir kurgudur; gerçekte sadece süreçler vardır* (Nietzsche, 1968: 294-97). Her bir süreç, kendi eylem alanını genişletmeye, gücünü arttırmaya çabalar; sürekli bir kendini aşma mücadelesini ister. Bu nedenle yaşamın birinci temel yasası, her şeyin kendi yıkımını meydana getirmesi; yaşamın ikinci yasası da kendini aşmanın zorunluluğudur (Conway, 2006: 541).

Varlığı bir süreç olarak düşünen Nietzsche'ye göre *bir şey, kendi etkilerinin toplamıdır* (Nietzsche, 1968: 296). Her doğal olgu ya da hakikat, geçekliğin varoluş içinde bir tarzını isteyen, yaşamın bir yorumu olarak başlar.

Yalnızca bir perspektiften görme, bir perspektiften bilme vardır (Nietzsche, 1967: 77-8). Bir şeyin özellikleri, onun diğer şeylerle karşılıklı ilişkisine dayanır. Nietzsche'ye göre her genel öz, diğer olası yorumların çokluğunu varsayan ve sınırlandıran tekil bir perspektifin egemenliği tarafından üretilir (Spinks, 2003, 141). Bu anlamda bir güç istenci kendi değer ve çıkarlarını yüceltmek amacıyla, daha zayıf bir güç istencini asimile ederek bir olguyu yeniden yorumladığında, yeni bir perspektif yaratır. Yaşam, deneyimin yeniden yorumu tarafından bir anlam ve değer olarak üretilir. Dolayısıyla değer ve anlam, güç istencinin ve yorumun etkileridir. Güçlü bir perspektif, varoluşu yeniden yorumlayarak, yaşamın reaktif formlarını, aktif formlara dönüştürür. Bu açıdan değer, nesnel-mutlak bir hakikat değildir; bir varlığın, başka bir şeye dönüştürülmeden önce, bünyesinde barındırdığı gücün en yüksek niceliğini temsil eder. Bu nedenle güç istenci dünyanın hem aktif hem de reaktif yorumlarının temelidir.

Güç istencinin aktif ve reaktif formları, Nietzsche'nin zamanı perspektifler açısından düşündüğünün göstergesidir. Nietzsche'ye göre zaman, belli perspektifler içinde ve bu perspektifler aracılığıyla ortaya çıkar (Richardson, 2006: 210). Bu açıdan Nietzsche güç istençlerini kendi güç dereceleri açısından değerlendirir. Aktif güç istenci, yaratım ve yıkım, neşe ve ızdırap, yaşam ve ölüm diyalektiğine dayalı oluşu, değişimi, trajik yaşamı, ebedi dönüş açısından onaylar. Reaktif güç istenci ise kalıcı, değişmez idealler açısından trajik yaşamı olumsuzlar. Dolayısıyla aktif istenç yaşamı oluş perspektifinden; reaktif istenç de yaşamı varlık perspektifinden değerlendirir.

Yaşamın temel zamanı, bir güdünün ya da istencin yaptığı şeyin, şimdiki edimin hem geleceği hem de geçmişi içine yayılmasının anlamında içe-rilir. Bir istenç bir amaca doğru çabalama edimine dayanır. Bu amaç, istencin şimdi yapıyor olduğu şeyi açıklar. Nietzsche bu ilişkiyi, ulaşılabilir bir gelecekle, bir amaçla ilişki olarak ele alır (Richardson, 2006: 217). Yani bir istenç, amaçlanmış bir geleceğe doğru bir çaba olduğu için bu gelecek, organizmanın şimdi yapıyor olduğu şeyin anlamını belirleyen bir yöndür. Dolayısıyla istencin kendi amacına doğru çabası, güç açısından bir çabadır. Bu anlamda güç hem diğer güçlere egemen olmaya hem de olmuş olduğu şekliyle istenci aşmaya dayalı bir büyüme çabasıdır. Güç istemede her güdü kendi şimdiki durumunu aşarak, yeni bir geleceği arzular; dolayısıyla oluş

ya da değişimi ister (Richardson, 2006: 217). Ama bir istencin yaptığı şeyin anlamını sadece hedeflenmiş, olası bir gelecek yani amaç belirlemez.; aynı zamanda bu amacın elde edilip edilmeyeceği durumu da belirler. Bu anlamda gelecekte meydana gelen şey, güdünün şimdi yapıyor olduğu şeye geriye dönük bir anlam verir (Richardson, 2006: 217). İstenç, geçmişteki bir süreç tarafından kendi amacına doğru amaçlanmıştır. Bu süreç, güdüyü ya da istenci seçip ayırmıştır. Ama geçmiş süreç, güdüyü kendi otoritesine tabi kılma anlamında bir belirleyici neden değildir. Geçmiş seçici süreç, güdünün amacını değil, bu amacın ne için olduğunu belirleyerek, güdünün anlamını belirlemenin bir diğer yönünü oluşturur. Dolayısıyla güdünün anlamı hem onun nasıl amaçladığını hem de ne için amaçlandığını belirlemekle anlaşılabilir. Nietzsche'de yaşam yönelimsel ilişkilere dayalı süreçlerden oluşur. Böylece her güdü bir dizi yönlendirilmiş süreç tarafından oluşturulduğu için, güdünün anlamı tüm bu süreçlerin farkındalığı aracılığıyla, şimdinin geçmiş ve geleceğe yayılımı aracılığıyla kavranabilir. *Bizler, bireylerden fazlasıyız: Zincirin tamamıyız hem de zincirin tüm geleceklerinin görevleriyle birlikte* (Nietzsche, 1968: 336).

Bununla birlikte oluşun bu zamansal yapısı, istencin perspektifinden sapabilir; kendi perspektifsel zamanını yanlış yorumlayabilir. Bu yanlış yorumlama istencin kendi geçmişiyle ilişkisinden kaynaklanır (Richardson, 2006: 219). Böyle bir istenç öncelikle kendi amacına (geleceğine) yönelir ve şimdiki koşulları, bu amaca ilişkin araçlar olarak düşünür. Dolayısıyla bu istenç kendi geçmişine yönelme ihtiyacını duyumsamaz ya da sadece şimdiki amaçları açısından geçmişin küçük bir parçasına yönelir; geçmişin geri kalanını unuttur. Oysa bu durum Nietzscheci oluş düşüncesiyle çelişir. İstencin kendisine doğru çabaladığı amaç, geçmiş süreçler tarafından oluşturulan ve gelecek süreçler açısından yorumlanan bir amaçtır. Dolayısıyla bu ilişkisel süreçleri göz ardı etmek, kişinin kendi oluşunu unutmasıdır. İstencin zamana ilişkin bu yanlış yorumu aynı zamanda onun görünür dünyayı, değişen özelliklerin temelinde değişmeyen sabit tözlere bölmesine yol açar. *Özne, madde, neden'den oluşan bayali dünya gereklidir. İçimizde düzenleme, basitleştirme, çarpıtma, suni olarak ayırım yapma gücü vardır. Gerçek, duyumların çeşitliliği üzerine hüküm sürme istencidir, fenomenleri kesin kategorilere ayırma istencidir* (Nietzsche, 1968: 280). Kendi kontrolü dışında olan olarak, istencin

geçmişten bu hoşnutsuzluğu ve oluşa yönelik bu rahatsızlık, istencin perspektifsel zaman anlayışının sonucudur. Aktif istencin zaman anlayışı, bir bütün olarak yaşamı oluşmakta olan bir süreç olarak düşünürken, reaktif istencin yaşamı neden-etki, özne-nesne, geçicilik- kalıcılık şeklinde bölüp ayırarak, trajik yaşamın, dolayısıyla kendisinin oluşumsal yapısını reddeder.

2.1. Reaktif Güç İstenci

Reaktif istenç, bir öteki istencin değerlerini ve bakış açılarını içselleştirip, benimseyerek, ötekine itaat eder. Ötekinin değerlerini kendi değer ve bakış açısına tercih eden reaktif istenç, kendi amaçlarını gerçekleştirmesini engelleyen kısıtlayıcı bir güce bağımlıdır; ama aynı zamanda kendi amaçlarını kendinde tutar ve onlardan başka yöne saptırdığı için pişmanlık duyar. Reaktif istenç ötekine referansla kendi görev ve amaçlarını ve kendi bakış açılarını belirlediği için, olduğu kişi olma olgusundan sapar ve aktif istencin amaçlarını kendi istencinin anlamı olarak içselleştirir. Nietzsche reaktif istencin bu türüne sürü içgüdüğü der. Sürü içgüdüğü kendi gücünü uyumluluk ve konfora yönelik çabada tüketir. Böylece sürü insanı farklılıkları ve mükemmelliği, egemenliği ve üstünlüğü olumsuzlar. O, aktif gücün ayrıcalıklı yaşamını kendi yaşamına tercih edip, bir efendi olmak istediği için, kendi güç istencini kendi olma çabasına yönlendiremez; dolayısıyla tüm diğer zayıf güç istençleriyle niteliksel açıdan aynılığa, uyuma, konfora dayalı bir yaşamı sürdürür.

Reaktif istencin bir diğer türü de hınç tutumudur. Reaktif istenç kendini etkin eylemde ifade edemez ve güçsüzlük hissi duyumsar. Böylece köle bu güçsüzlük hissini gidermek için, soylu yaşam üzerinde imgesel bir öç tasarlar. Efendi, köle üzerinde kölenin istencinin bir sınırı olarak durur. Böylece efendinin değer ve pratiklerinin hükmü altında yaşayan köle, efendiyi baş düşmanı olarak belirler (Richardson, 1996: 60). Efendiye yönelik cazibe ve hınç duyumunun birlikteliği, reaktif gücün kendinden öteye, yanlış yöne yönelmesini güçlendirir. Bu açıdan reaktif istenç ya da istençler, efendiyi aşma amacıyla tüm dünyayı bu amaç açısından görür ve köle değerlerini içeren bir köle ahlakını yaratır. *Ahlakta köle ayaklanmasa, hıncın yaratıcı hale gelmesi ve değerler üretmesiyle başlar...Tüm soylu ahlak utkulu bir 'kendini evetlemeden' doğarken, köle ahlakı dışardakine, kendinden olmayana, farklı olana hayır der ve bu hayır, onun yaratıcı edimidir* (Nietzsche, 1967: 36). Dolayısıyla köle kendi görüşlerini hala efendiye ilişkin olarak oluşturduğu için, bu yaratıcı

eylem, kölenin kendi güdü ve pratiklerinin pozitif bir sentezi değildir. Köle, kendi yaşam ve değerlerini onaylayamadığı için, kendine düşman ve dışsal olarak gördüğü bir dünya üzerine dışardan ahlaki bir yargının değerlendirci bakış açısını yönlendirir. Bu anlamda hınç, reaktif istencin daha yüksek bir yaşama ilişkin tepkisel ve kindar reddinin, kendi ahlak sistemini ve dünya vizyonunu yaratma hareketini ifade eder (Spinks, 2003: 97). Dolayısıyla reaktif istencin tüm eylemleri, yaşama, ötekine, zıtlığa ve oluşa karşı bir hıncın ifadesidir.

Köle yabancı olan şeyi olumsuzlama ya da ona karşı tepkisel davranma amacıyla, kendi güdülerini baskılayarak, kendi içsel birliğine ulaşır. Böylece köle, efendinin kendi güdülerinin birliği içinde sahnelediği mücadele, savaş, zıtlık, tehlike, risk gibi değerleri, kötü olarak yorumlar ve onları olumsuzlayarak tevazu, barış, uyum, özgecilik, kibarlık, eşitlik, adalet gibi değerleri kendi iyisi olarak düşünür. Nietzsche aslında burada Hristiyan ahlakının temel değerlerini eleştirir. Bu anlamda Nietzsche'nin batı kültüründe geleceğe egemen olmuş olan yaşam olumsuzlayıcı güçlerin gelişimine ilişkin temel kavramı, 'çileci ideal' dir (Hatap, 2005: 43). Çileci ideal, kendini reddetme etiğine gönderim yapar. O, kendiliğindenlik, canlılık ve içgüdüsel yaşam üzerinde kendinin bilincini ve aşkınsal ruh ideasını ayrıcalıklı kılan yeni bir yaşam sunar. *Çileci ideal yaşam varoluşu için savaş veren, ayakta kalmaya çalışan yozlaşmaya yüz tutmuş bir yaşamı koruma içgüdülerinden kaynaklanır* (Nietzsche, 1967: 120). Temelde değişmez bir hakikat inancına dayalı tüm metafizik, felsefi, dinsel ve ahlaksal idealar, çileci idealin hizmetindedirler. Çileci idealin yaşama atfettiği değer, yanlış bir değerdir. *Çünkü bu idealde tüm oluş ve geçiciliğiyle yaşam, yaşamın dışında olan, yaşama karşıt bir varoluşla ilişkilendirilir; böylece yaşam, kendine karşı cephe alır ve kendi kendini reddeder* (Nietzsche, 1967: 117). Çileci ideal, öteki olarak ötekini kişinin etkinlik alanı içine katma zorluğundan kaçınma arzusunu ifade eder (Hatap, 2005: 46). Oysa kendilik, bu çatışan ilişkiler içinde ve bu ilişkiler aracılığıyla biçimlendiği için, kişinin yaşamı ve kendini onaylaması, çatışmayı ve mücadeleyi onaylamasını gerektirir. Reaktif istenç, çileci ideale yani kendinin ötesindeki bir istencin hakikat ideasına kendini tabi kılarak, kendi istenç ve içgüdülerinden yoksun bırakılarak, bir gelecek yaşam umudunu kendi içinde koruyup, sürdürür; kutsal yargı korkusuyla kendini disipline etmeye, kötü içgüdülerini dizginlemeye ve kendini gözetlemeye çalışır. Ama çileci

idealin reaktif istençten istediği bu kendini aşma ve kendini disipline etme çabaları, onun yeni değerler yaratmasına izin vermez. Çünkü reaktif istenç, ötekinin yaşam perspektifini içselleştirir ve çileci ideal başka bir perspektife izin vermez. Bununla birlikte Çileci ideal insana bir anlam vererek, istencin kendisini kurtarmış olsa da, aslında bu istenç duyulara, akla, insanca olana, maddi olana karşı büyük bir nefreti, mutluluk ve güzellik karşısında duyulan bir korkuyu, yanılısamadan, değişimden, oluştan, ölümden uzaklaşma arzusunu ifade eder. *Tüm bunlar bir hiçlik istencidir; yaşama karşı bir isteksizlik, yaşamın temel koşullarına bir başkaldırı istencidir* (Nietzsche, 1967: 163).

Reaktif istencin son aşaması nihilizmdir. Nihilizmin iki türü var: Aktif ve pasif nihilizm (Nietzsche, 1968: 17). Pasif nihilizm, Hristiyan etiğinin ve çileci idealin mantıksal sonucudur ve köle ahlakı tarafından üretilen hıncı, ahlaki yaşamın ve aristokratik değerlerin çöküşünü ifade eder. Reaktif güç istenci, kendi gücüne yönelik engellerle mücadele etmeye yönelmiştir, kendi gücünü arttırmaya ve buyurmaya değil. Ama çileci değerlerin topluma yayılmasıyla birlikte, reaktif istencin mücadele ettiği engeller de gözden kaybolur ve reaktif istenç kendi temel güdüsünü yitirir. Köle ahlakının değerler sisteminin yöneldiği amaç gözden kaybolunca, değerler de insan dünyasını anlamlandırma yetisini kaybeder. Bu durum, köle toplumunun çöküşüne neden olur (Nietzsche, 1968:10). Bu nihilistik aşamada hakikat istenci, kendisinden ortaya çıktığı değerlere karşı döner. *Nihilizm, köle ahlakının değerlerini onaylamak için tasarlanmış olan metafiziksel dünyanın aslında bir kurgu olduğunun ve bu değerlerin, sadece öznel perspektifi ifade eden çıkara dayalı değerler olduğunun farkındalığıdır; en büyük değerlerin kendi öz değerlerini düşürmesidir* (Nietzsche, 1968:9). Nihilizmin sonucu, varoluşun mutlak savunmasızlığıdır. Nihilizm, varoluşu tek gerçeklik kabul etse de, ona katlanamaz. Amaç, birlik, hakikat ve varlık gibi temel değerler olmadan, dünya şimdi değersiz görünür ve insanlık artık varoluşun aşkınsal tesellisini reddeder, kendi varoluşunun değerine olan inancını kaybeder. Dolayısıyla pasif nihilizmin bu türü, insanlığın en yüksek değerlerinin kendilerini değersizleştirmesi ve onların yerini alacak yeni değerlerin yaratılmamasını ifade eder.

Kişinin kendi deneyiminin yaratıcı ve perspektifsel karakterinin farkındalığı, pasif nihilizmi aşmanın koşuludur. Zayıf insan, kendinde amaçsız

ve anlamsız oluşun bu farkındalığından rahatsız olur; çünkü onun tini tükenmiş ve zayıftır ve artık mücadele etme gücüne sahip değildir. Ama aktif nihilizm formunda güçlü insan, böyle bir dünyayı kendi ihtiyaçlarına göre yaratıcı bir şekilde dönüştürür; dünyanın bu hakikatini oluşturmadaki yaratıcı rolünü ve yaşamın güçlü ve yükselen bir formunu oluşturmada şiddetin ve gücün işlevini kabul eder. (Nietzsche, 1968: 24). Aktif nihilizm, istencin tükenmişliğini değil, Hristiyan ahlakından kopuşun ifadesidir. Çünkü bu kopuş aracılığıyla büyüme ve yeni varoluş koşullarının dönüşümü olanaklı olur (Nietzsche, 1968:69). Bununla birlikte nihilizm sadece bir geçiş aşamasıdır (Nietzsche, 1968: 14). Nihilizm aşaması, güçlü ve zayıf varlıklar arasındaki farkı güçlendirerek, ve aristokratik bir toplumun yaratılması için güce dayalı bir merteye düzeni yaratır ve ebedi dönüşün bilimsel önkoşullarını hazırlar (Nietzsche, 1968: 35). Olan şey hem gelenekten hem de nihilizmden özgürleşmiş yeni bir varoluş tarzıdır.

2.2. Aktif Güç İstenci

Aktif istenç, kendi içgüdü ve değerleriyle, kendi istencine bağlı olarak eyleyen bir istençtir. Aktif istenç, ötekilerin değerlerini kendi perspektifinden yorumlayarak onlara buyurur ve yalnızca kendi perspektifinin biçimlendirdiği bir dünya içinde, onlara daha alt bir rol verir. Reaktif istencin motivasyonunun kaynağı, aktif istençtir; kendi güdülleri değildir. Oysa aktif istenç kendini bir güç istenci olarak duyumsar ve onun eylemlerinin kaynağı, kendinde duyumsadığı bu güç istencidir; onun tüm çabası kendi özünü gerçekleştirilmeye yöneliktir.

Aktif istenç aynı zamanda kendisini oluşturan tüm güdülleri sistematik bir düzen içinde birleştirir (Nietzsche, 1968: 28). Bu anlamda aktif istenç hem ötekilere buyurma hem de kendi güdülerine egemen olma anlamında kendine egemen olan bir istençtir. Aktif istencin yarattığı tüm değerler, onun güdülerinin sentezini, onun olduğu kişiyi ifade eder. *Asil insan, kendini değerleri belirleyen olarak duyumsar; değerleri yaratandır o* (Nietzsche, 1966: 205). Aktif istencin değerleri, sürekli kendini aşma, kendinin ötesine ulaşma amacına yönelik değerlerdir. Çünkü o bu değerleri kendi doğasının ihtiyaç ve çıkarlarına göre belirler. Bu anlamda kendi üzerinde bir egemenliğe ve kendini disipline etme yetisine sahiptir. Böyle bir istencin ruhunda duyumsadığı kendine ilişkin mesafe, aslında aktif istencin kendisine doğru

çalabıldığı amacı her an aşma istencinin göstergesidir. Aynın ebedi dönüşünde, aynı olarak tekrar eden şey, kendini aşma istenci olarak gücün bu tekrarıdır. Bu açıdan aktif istenç kendi güç bolluğundan eylediği için, onun eylemleri, tepkisel eylemler değildir; kendini ve kendinin tüm varoluş koşullarını, dolayısıyla tüm yaşamı onaylamanın ifadesidir. Aktif istenç ızdırıp, acı, savaş, mücadele, geçicilik ve ölümü de içeren tüm varoluş koşullarını kendi güç istenciyle uyumlu kılarak, kendi dünyasını ve değerlerini yaratır. Böylece varoluşun zorunluluğuna hınçla tepki vermek yerine, bu zorunluluğu kendi özgür eylemleriyle kucaklayarak, bir bütün olarak yaşama “evet” der. Aktif güç istenci, zorunluluğu özgürlüğün önkoşulu olarak yorumlar ve zorunluluğa dayalı olarak bir şimdiki anı, olduğu kişiyi kutsar. Aktif istencinin kendi üzerindeki egemenliği, kendi güdü ve tutkularını zenginleştirmesine dayanır. Bu tutkulu yaşam istenci, yaşama yönelik sürekli bir canlılık ve dirilik istencidir.

Nietzsche’nin amacı moral idealarin kaynağı olan değerleri aşmaktır. Bu açıdan reaktif istencin köle ahlakıyla aktif istencin soylu ahlakı arasındaki temel zıtlık, köle ahlakının insan yaşamı üzerine empoze edilen bir dizi soyut kural ve yasaklara dayanması; oysa soylu ahlakın yaşamı, kişisel, ön-düşünümsel (pre-reflektif) ve doğal bir deneyim olarak düşünmesidir. Nietzsche’ye göre soylu ahlak, yaratıcı güç istencinin doğayla birliğe dayalı bir yaşam olumlamasıdır. *Soylu ahlakın iyisi, insanda güç istemini yükselten her şeydir; kötü ise, zayıflıktan doğan her şeydir; mutluluk, gücün büyümesi ve bir engelin aşılması duygusudur ve soylu ahlakın amacı doygunluk, barış, erdem değil, daha fazla güç, savaş ve yetenektir* (Nietzsche, 2004: 104). Nietzsche’nin *Tragedya’nın Doğuşu*’da betimlediği bu soylu ahlak, Hristiyan ahlakının gelişile birlikte gözden kaybolur. *Hristiyan ahlakı, rastlantının suçsuzluğunun katledilmesi, mutsuzluğun günah kavramıyla kirletilmesi, kendini iyi hissetmenin tehlike olması, kendini fizyolojik olarak kötü hissetmenin vicdan kurdu tarafından zehirlenmesidir* (Nietzsche, 2004: 125). Nietzsche insanın soylu ahlaktan kopuşunu, Hristiyan ahlakındaki ‘vicdan’ düşüncesiyle ilişkilendirir. İnsanın sosyal bir hayvana dönüşümü, onun kendi inançlarına bağlılık vaadiyle, şimdiki yaptığı eylemler arasındaki bir sürekliliğe dayalı ‘kendini bilme’ olgusunda temellenir. Bu, Nietzsche’ye göre belleğin yaratımıdır. Her ediminde, önceki vaadini hatırlayarak, kendinin bilincinde eyleyen sorumlu

insan. Oysa Nietzsche'ye göre unutkanlık, aktif güç istencinin daima yeniye, asil görevlere yönelmesini olanaklı kılan, ruhun koruyucusu ve huzurudur (Nietzsche, 1967: 57). Ancak unutkanlık aracılığıyla mutluluk, neşe ve şimdi olanaklı olur. Oysa belleğe dayalı vaat ve sorumlulukta, bir kez istenmiş olanı, sürekli ve sürekli isteme, gerçek bir istenç belleği söz konusudur (Nietzsche, 1967: 58). Hristiyan ahlakının vaatte bulunan, sorumlu, vicdanlı birey yetiştirme ideali, insanı hesaplanabilir, tek tip sosyal hayvan kılma amacını ifade eder. Bu ideal insanları şiddet ve zulümden korur; barış, huzur ve itaat sağlar. Bu özgürlük bilincinin, sorumluluğun ve kendine ve doğaya egemen olma istencin temelindeki içgüdüyü Nietzsche 'vicdan' olarak tanımlar. Nietzsche'ye göre çilecilik ve çileci idealin tüm yapıları da belli değerleri sabitleştirerek, bu değerlerin unutulmamasını sağlayan ve öteki perspektifleri yasaklayan, zihni hipnotize etmeye yönelik yapılardır (Nietzsche, 1967: 61). Bu anlamda bellek ve vicdan, kalıcı bir moral suç korkusu yaratmak için, acı ve cezayı kullanan anımsatıcılardır. Nietzsche'ye göre aktif istencin soylu ahlakı, uzlaşma, belleğe, vicdana değil, aktif unutmaya, sürekli mücadeleye, öngörülemez olana açıklığa, belirlenemez olanla, yaşamın hesaplanamazlığı ve kendiliğindenliğiyle dolaysız deneyime dayanır.

Aktif istenç, yaşamı güç istenci olarak deneyimler ve yaşam üzerine trajik bir perspektif geliştirir. Bu anlamda trajik yaşam, yaşamın tüm formları üzerine bir yorum empoze etme gücüne sahip olmaktır. Aktif istencin trajik bilgeliği, her bir yaşam düzeyinin birbiriyle bağlantılı olduğunu, yaşamın ilişkili süreçlerden oluştuğu kavrayışına sahip olduğu için, bir bütün olarak yaşamı onaylar. *Dolu ve güçlü bir ruh, sadece acı dolu, korkunç kayıplarla, yoksunluklarla, hakaretlerle başa çıkmaz; bu gibi cehennemlerden daha büyük bir doluluk ve güçle çıkar; ve sevgiye ait bir mutluluğun yeni bir yükselişiyle* (Nietzsche, 1968: 532). Bu anlamda trajik bilgelik *Dionysoscu* bir neşe deneyimidir; dünyanın *Dionysosçu* onaylanmasıdır.

3. Üstinsan

Nietzsche yaşama yönelik hınç ve çileci tutumlarına dayalı köle ahlakının kalıcı değerlerinin sorunsallaştığı bir nihilizm çağında, yeni bir insanlığa özlem duyar. Üstinsan (übermensch), Nietzsche'nin bu özlemini insanlığa duyuran, Nietzscheci aktif güç istencinin bir sembolüdür. Üstinsan,

Platonik-Hristiyan değerlerini değersizleştiren, kendi güç taşkınlığı aracılığıyla yeni değerler yaratan, doğaüstü bir Tanrı'nın zamansız ebediyeti yerine, doğadaki ve insandaki yaratıcı ve yıkıcı güçlerin ebediyetini koyan (Pfeffer, 1965:276), ayının ebedi dönüşünü ve bir bütün olarak yaşamı onaylayan bir istençtir. Nietzsche'nin *Şen Bilim*'de duyurduğu Tanrı'nın ölümü (Nietzsche, 1974:181), ebedi, duyular-üstü tüm aşkınlık ideaların yıkıldığının ve tek gerçekliğin oluş-savaş ve mücadele dünyası olduğunun ifadesidir. Böylece Nietzsche'de aşkınlığın yerini içkinlik, salt aklın yerini de varoluş alır (Pfeffer, 1965: 283). Tüm aşkınsal dayanakların ve kutsallığın nihai sembolü olan Tanrı'nın ölümü aslında tüm hakikat istencinin sorunsallaşması anlamına gelir. Tanrı'nın ölümünün sonucu, nihilizmdir; tüm değerlerin değersizleşmesidir. Platonik-Hristiyan gelenek, oluşun koşullarını eksik, ızdırap verici, acımasız olarak değerlendirdi ve rasyonel, tinsel ve ahlaki ilkeler lehine, bu yaşam koşullarını geçersizleştirdi. *Hristiyanlık varoluşun anlamsızlığı ve amaçsızlığı karşısında insana bir anlam verdi ve böylece istencin kendisi korundu* (Nietzsche, 1967: 162). Böylece insanın şimdiki istençli eylemleri, onun ebedi saadetinin koşuludur. Ama Tanrı'nın ölümüyle birlikte, bu değişmez ilkelerin kaybı, istencin şimdi yapıyor olduğu şeyin anlam yitimi, nihilizmle sonuçlanır. *Dünyanın artık boş bir hiçlik olarak duyumsanmasının nedeni, Tanrı'nın gölgelerinin yeryüzünde büküm sürmeye devam etmesidir* (Nietzsche, 1974: 167). Nietzsche'ye göre insanlık hala hakikatin, anlam ve değer ölçütü olduğunu düşündüğü için, şimdi anlam ve değer bu kaybında kendini boşlukta hisseder. Hristiyan ahlakında günahkar geçmiş, şimdiki eylemler aracılığıyla, ebedi mutluluk alanı olan bir gelecek tarafından kurtarılır. Ama bu ebedi mutluluk alanının, geleceğin yitimi, aynı zamanda şimdinin kurtarıcılığının ve geçmişin kefaretinin de yitimidir (Ridley, 1997:21). Böylece Nietzsche istencin anlamını ya da şimdiki eylemin önemini ebedi dönüş düşüncesi temelinde yeniden yorumlamaya çalışır. Nietzsche'de Tanrı'nın ölümü, bu hiçlik istencini, nihilizmi aşmanın bir fırsatına dönüşür. Üstinsan, hakikat, değer ve anlamı oluşla uyumlu kılan yeni bir düşünme perspektifini, aşkınsal değerlerin ötesinde bir yaşam vizyonunu temsil eder; böylece değerlerin yeniden değerlendiricisi, yeni değerlerin ve kendinin özgür yaratıcısı olarak, ebedi dönüş ve yaşam onaylama olasılığını hazırlar. Bu nedenle Nietzsche bu nihilizm çağında insanlığın

otantik gelişimine ilişkin koşulları yaratmaya, dolayısıyla yeni bir ideali öğretmeye çalışır (Pearson, 1994:104). Bu ideal, tüm zıtlıkları bir birlik içinde harmanlayan sağlıklı bir insan tipidir. Zerdüşt tipinde simgelenen bu *Di-onysosçu* ruh, *şimdiye kadar evet denilmiş her şeye hayır diyen ama buna rağmen hayır diyen bir tinin zıttı olabilen; gerçekliğin en katı, en korkunç kavrayışına sahip, en uçurumdaki düşünceleri düşünmüş olan ve tüm şeylere bengi evet diyebilen, dansçı bir tindir* (Nietzsche, 2004: 76).

Reaktif değerlere dayalı Tanrı inancı, antik Yunan'daki doğa-insan ilksel birliğine dayalı yaratıcı istencin yok edilmesini ifade eder. Aşkınısal varlık düşüncesiyle birlikte insanlık artık yeni değerler ve yeni yaşam tarzları yaratma umudunu kaybeder. İstenç eksikliğinde, inanca ihtiyaç duyulur. Çünkü istenç nasıl buyuracağını bilmediği zaman, bir Tanrı, bir ilke, bir dogma ya da vicdan gibi buyuran bir otoriteye gereksinim duyar ve Nietzsche istencin bu durumuna istencin hastalığı der (Nietzsche, 1974:289). Hristiyan ahlakının nihilistik değerlerinin ötesine geçiş, insanın aşılmasını ve istencin onaylanmasını gerektirir. *Size üstinsanı öğretiyorum. İnsan, aşılması gereken bir şeydir* (Nietzsche, 2006: 5). İnsanın kendini aşmasının örneği üstinsandır. Ama insanlığın yeni bir varoluş tarzına ulaşması için öncelikle nasıl batacağını öğrenmesi gerekir. Bu batış, büyük aşağılama ve hor görü saatidir (Nietzsche, 2006: 6). İnsanın üstinsana dönüşümü, insanın reaktif inançlarının yıkılmasıyla olanaklıdır ve bu büyük hor görü saatinde insan kendi mutluluğundan, erdemlerinden, aklından büyük tiksinti duyar; onların kendi istencini onaylamasının önündeki engeller olduğunu fark eder. Bununla birlikte aktif güç istenci aslında sürekli yaşamı reddeden sabit anlayışlara dönüşme tehlikesi içindedir. Bu nedenle Zerdüşt *yeryüzüne sadık kalın ve size doğaüstü umutlardan söz edenlere inanmayın* der (Nietzsche, 2006: 5). İstencin tabiiyeti, insanın kendini aşması önündeki en büyük engeldir. *İnsan hayvan ile üstinsan arasında gerilmiş bir iptir... İnsanı büyük yapan onun bir amaç değil, bir köprü olmasıdır* (Nietzsche, 2006: 7). Bu açıdan üstinsan, insanlığın nihai amacı değildir, reaktif değerleri gücün aktif onayına dönüştüren bir varoluş tarzının ifadesidir. Zerdüşt insana yaşamın bir yasası olarak 'kendini aşmayı' öğretir; bu yasa aracılığıyla insan Tanrı'nın ölümü olayını ve nihilizmi aşacaktır. Bu nedenle ebedi dönüş bu köprüyü sağlar. Üstinsan, insan varlıklarında batma ve kendini aşma deneyimine ilişkin bir ar-

zuyu kıskırtmak için tasarlanır (Pearson, 1994: 105). Bu açıdan insan kendinde bir amaç olarak düşünülemez. Dolayısıyla kendini aşma arzusu, insanın olduğu şey olmama anlamında tüketilmez bir kendini arayıştır. Bu nedenle Zerdüşt'ün insanda sevdiği şey, insanın 'bir öteye geçiş ve bir batış' olmasıdır (Nietzsche, 2006: 7). Bunun aksine 'kendini koruma' tutumu, son insanın (last man) yaşama doğru tutumudur. Nietzsche'ye göre son insan, kendini korumaktan memnun, mutluluğu keşfetmiş, risk almaya, deneyimlere, hatta hiçbir şeye inanmayan, tutkusuz insandır. Varoluşun anlamını keşfettiğini ve mutluluğu yakaladığını düşünen bu insan tipi, yaşamdan bıkmış ve aktif duyumsamayı deneyimleyemez hale gelmiştir. Çünkü onu bakış açısından tüm perspektifler aynı derecede geçerlidir; iyi-kötü, buyurma-itaat etme, hastalık ve güvensizlik gibi şeyler yoktur; herkes aynıdır ve aynı şeyi ister (Nietzsche, 2006: 10).

Üstinsan, aktif güç istencinin yeni bir yorumudur. Bu anlamda üstinsan iyi ve kötünün ötesinde duran kendi büyük eylemleri aracılığıyla, yaşamını yaşar. Onun eylemleri, ahlakın yargılarını aşan, yeni hükümler ve yeni normlar ortaya koyan, yaratıcı eylemlerdir. Bu açıdan şimdiki an'ın ebediyeti içinde eyleyerek üstinsan, eyleminin sonuçlarına ilişkin bir beklenti olmadan, tüm enerjisini ya da gücünü şimdiki anda tüketir. Çünkü yaratıcı eylem, gücün, şimdiki an'ın ebedi tekrarının, farkın, yeninin, öngörülemedir, dolayısıyla riskin ve zıtlığın olumlandığı eylemdir. Doğanın engin güzelliğinin, bolluğunun ve zenginliğinin ötesinden uzak denizlere bakmak, insan deneyiminin anlamını aşkınsal yanılgılarda değil, dünyaya sadakatte aramak demektir. Oluşun bu zenginliğini eksiklik, ızdırap verici, çelişik olarak yorumlayıp deneyimin hakikatini kendi yaratıcı istencinin gücünün ötesine yansıtan reaktif istenç, bir Tanrı varsayımına ulaştı. *Bir Tanrı yaratılabilir misiniz? O halde tanrılar hakkımda tek söz söylemeyin bana* (Nietzsche, 2006: 65). İnsanlık bir Tanrı yaratamaz ama kendi imgesinde dünyayı yeniden yapılandırabilir ve her aşkınsal ideayı kendi yaratıcı kapasitesinde yeniden dönüştürerek, yeni değerleri ve üstinsanı yaratabilir. Burada önemli olan şey, dünyevi olanaklar alanı içinde yaratmak ve yaratma etkinliğinde dünyaya sadık kalmaktır. Üstinsan kendi aklı, imgesi, sevgisi ve isteminde dünyayı biçimlendirir. Bu nedenle Zerdüşt tam, mükemmel, hareketsiz ve ölümsüz varlığa ilişkin tüm öğretileri 'kötü' olarak adlandırır (Nietzsche,

2006:6). Çünkü bu öğretiler tüm faniliği haklı çıkaran oluşu, oluşun masumiyetini ve insani istencin yaratıcı gücünü reddeder. *Yaratmak, acılardan büyük kurtuluştur ve yaşamın hafiflemesidir* (Nietzsche, 2006: 66). Bu nedenle üstinsan yaşama atfedilen bu ağır yüklerden özgürleşmiş, birçok dönüşümden geçmiş, bu dönüşümler içinde birçok acı ve ızdırabı yaşamış ve hatta bunları istemiş, dolayısıyla tüm faniliğin savunucusu ve haklı çıkararı olan ve kendi reaktif doğasını aşan yaratıcı bir istemedir. *İstemek özgürleştirir: budur istemin ve özgürlüğün gerçek öğretisi* (Nietzsche, 2006: 66) der Zerdüş.

İstencin hastalıktan kurtuluşunun ve insanlığın dönüşümünün koşulu, zamansız, aşkın değerlerin, varoluşa bir anlam vermek için insanlık tarafından yaratılmış olduğunun farkındalığıdır. *Şeylerin değerini ve anlamını insan yarattı; insanca bir anlam yarattı... Değer biçmek, yaratmaktır...Değerlerin değişmesi, yaratanların değişmesidir* (Nietzsche, 2006: 43). Yaratıcı aktif istenç, tüm kurulu düzen ve hakikatleri olumsuzlayarak ve ötekiler üzerine kendi güç istencini empoze ederek değerler yaratır. Dolayısıyla her değer, egemen güç istencinin yaşama yönelik perspektifidir. Bu açıdan üstinsan aşkınsal değerleri reddederek ve oluş alanı içinde değerler yaratarak, oluşun masumiyetinin savunucusu ve ebedi dönüşün onaylayıcısı olan güçlü bir istençtir. İnsanın aşılmasının yolu, yaratıcı, güçlü, savaşçı bir istence sahip olmaktır. Dolayısıyla üstinsan yaşamın zor olduğu yerleri terk etmez; aksine zorluğu, engeli arar. Çünkü savaş, mücadele, risk aracılığıyla ve bunların içinde kendini ve yaşamın reaktif güçlerini aşma olanaklıdır. Bir yasaya, Tanrı'ya ya da aşkın değere itaat etmek yerine üstinsan, kendi istencini onaylayarak yeni değerler yaratır. Bu anlamda üstinsan sürekli kendini aşma çabasında, geleceği ister. Oysa hınca dayalı istenç kurulu düzeni koruyup sürdürmek istediği için, aslında gerileri ister. Dolayısıyla üstinsan, insanlığı yaşamın trajik karakteriyle birleştirip, bütünleştiren, dünyayı deneyimlemenin yeni bir yolunun örneğidir. Bu yaratıcı-yeni dünya deneyimi, Nietzsche'nin ebedi dönüş öğretisiyle yakından bağlantılıdır.

4. Ebedi Dönüş'ün Kozmolojik Yorumu

Ebedi dönüş Nietzsche'nin nihilistik Hristiyan değerlerini ve tüm aşkın ideaları reddetmesine dayanır; bu nedenle temelde değerlerin yeniden değerlendirilmesine ilişkin bir düşüncedir. Dolayısıyla ebedi dönüş, insan varoluşunun 'zaman içinde olma' tarzına yönelik farklı bir perspektif sunar.

Bu yeni perspektif, ‘oluş’ ve ‘varoluşun değeri’ ni uzlaştıracak, varlıkta anlam bulmak için bu iki olguyu ayıran geleneksel düşünceyi aşar. Platonik-Hristiyan gelenek, dünyanın bir defalık yaratımına dayalı linear bir zaman modeli sunar. Bu zaman modelinde zamanın yönü, düşmüş bir dünyadan, ölümsüzlüğe doğru giden linear bir akış şeklinde tasarlanır. Zamanın geri döndürülemezliği ve tekrar edilemezliğine dayalı bu anlayış, dünyadaki tüm olayları, kutsal bir kurtuluş amacına yönelik olarak değerlendirir (Nietzsche, 1968:185). Dolayısıyla teleolojik dünya görüşünde yaşamın nihayi hedefi, zamansal dünyanın aşılmasıyla elde edilir ve bu dünya içinde, bu trajik güçler ortasında bu amaç imkansız olarak düşünülür. Modern bilimde zaman anlayışı, mekaniksel neden-etki ilişkileri, hareketlerin niceliksel ölçüleri açısından düşünülür (Nietzsche, 1968:338)ve böylece zamansal ilişki, geçmişin şimdi üzerinde zorunlu nedensel etkileriyle sınırlandırılır ve gelecek durumları, geçmiş örneklerle dayalı olarak öngörme anlayışına dayanır (Hatab, 2005: 60). Ama bu zaman anlayışında Hristiyanlıktaki gibi zamanın kendisine yöneldiği bir teleolojik amaç yoktur.

Nietzsche sürecin içkinliği yerine aşkın bir amacı varsayan teleolojik perspektifi, nihai amaç düşüncesini reddeder ve Antik Yunan’ın ilksel doğa-insan birliğini ebedi dönüş düşüncesiyle yeniden kazanmak ister. Çünkü ona göre *dünyanın devinimi nihai bir aşamayı hedeflemiş olsaydı, bu aşamaya erişilmiş olurdu. Ama tek gerçek, bu nihai aşamayı hedeflemediğidir* (Nietzsche, 1968: 377). Oluş, oluşa dışsal bir amaç aracılığıyla ya da onu linear bir doğru üzerinde geçmiş-şimdi ve gelecek şeklinde parçalayarak gerekçelendirilemez; oluşu kendi dolaysız koşulları içinde düşünmek gerekir. Bu açıdan ebedi dönüşte oluş ve varoluşun değerinin birliği, bir bütün olarak yaşamı onaylama değerinin ifadesidir. *Tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesi: Artık belirliliklerden değil, belirsizliklerden zevk alma; artık neden ve etkinin değil, sürekli yaratıcılığın olması; artık koruma istenci değil, güç istenci* (Nietzsche, 1968: 345). Böylece Nietzsche ebedi dönüş düşüncesiyle, trajik sonlulukta anlam bulma sorunsalına ve bu anlamın ölçütünün neliğine yanıt vermeye çabalar.

Nietzsche *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası* kitabında Pythagorascı tekrar doktrininden bahseder (Nietzsche, 1998b: 9; Nietzsche, 2019:170). Ayrıca *Ecce Homo*’da ebedi dönüşü tüm şeylerin mutlak ve tekrar

eden döngüsü olarak tanımlar ve Stoacılıkta ebedi dönüşün izlerini bulduğunu, geçip gidişi ve yok edişi olumlayan, karşıtlığa ve savaşa evet diyen, varlığın karşısında oluşu olumlayan Herakleitos'u kendine yakın olarak gördüğünü söyler (Nietzsche, 2004: 51-52 ve Nietzsche, 1998c: 51). Nietzsche Herakleitos'un kozmik ateşini, hiç durmadan yapma ve yıkma oyununu oynayan bir çocuk olarak sembolize eder (Nietzsche, 2019: 202). Dolayısıyla Herakleitos'un yaşamı bir oluş ve akış, zıtlıkları-savaşı-gerilimi içeren bir oyun dünyası olarak düşünmesi, Nietzsche'nin güç istenci düşüncesi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Herakleitos'la Nietzsche, bir sanatçı ya da bir çocuk tarzında masum bir şekilde neşeyle hem inşa ederek hem de yok ederek yaratan, amaçlardan ve hedeflerden özgür bir doğa anlayışına ulaşır (Pfeffer;1965: 290).

Nietzsche *Güç İstenci*'nde ebedi dönüş doktrinini olası tüm hipotezlerin en bilimseli olarak adlandırır (Nietzsche, 1968:36). Literatürde birçok yorumcu, Nietzsche'nin ebedi dönüş teorisine ilişkin bu eserde sunduğu bilimsel hipotezleri reddeder; dolayısıyla ebedi dönüşün kozmolojik yorumunun geçersizliğini savunur². Ama ebedi dönüşün kozmolojik ve etik yorumu birbiriyle çelişmeyen, aksine birbirini tamamlayan iki perspektiftir.

² Micah Dugas'a göre ebedi dönüşün kozmolojik yorumu, ebedi dönüşü bir doğa yasası olarak görür; bu anlayışta her insan varlığı yaşadığı bu yaşamı aslında geçmişte sonsuz kez yaşamış ve gelecekte de sonsuz kez yaşayacaktır. Dugas kozmolojik bu kozmolojik düşüncüyü Zerdüşt'ün "yeniden gelirim bu yaşama...yeni bir yaşama ya da daha iyi bir yaşama ya da benzer bir yaşama değil, bu aynı yaşama" (Nietzsche, 2006:178 zerdüşt ing çev del caro) şeklindeki söylemiyle destekler. Dugas'a göre kozmolojik yorum, Nietzsche'nin "en büyük yük" şeklinde adlandırdığı ebedi dönüşün etik yorumla bağdaşmaz. Çünkü hep özdeş yaşamları yaşayan kişi, *Şen Bilim* 341'de demo'nun sorduğu "bu aynı yaşamı sonsuz kez yeniden yaşamak ister misin?" sorusuna yönelik Nietzsche'nin psikolojik testini geçemez. Kişi geçmiş yaşamlarının bir belleğine sahip olmadığı için bu yaşamı tekrar isteyip istemediğine ilişkin bir yanıt veremez. Dolayısıyla kozmolojik yorum, bu teste ilişkin bir kayıtsızlığı içerir. Dugas'a göre kozmolojik yorumun ikinci hatası, karar verme ve seçme yükünü olanaksızlaştırmasıdır. *Güç İstenci*'nde Nietzsche her bir kombinasyon ile bu kombinasyonun sonraki tekrarı arasında tüm diğer olası kombinasyonların meydana gelmesi gerektiğini söyler. Dugas'a göre bu düşünce insan üzerine mutlak bir zorunluluk atfeder. Böyle bir nedensel belirle-nimcilik, insanın seçtiği şeyin, zaten meydana gelmek zorunda olduğunu ifade eder. Dugas'a göre her seçim, zaten olası bir kombinasyonun sonucudur, özgür istencin değil. Dolayısıyla bir şeyi sonsuz kez isteyip istemeyeceğimiz sorusu, bu durumda geçersiz olacaktır. Dugas'a göre kozmolojik yorumun üçüncü hatası, bu yorumun ebedi dönüşü doğanın nasıl işlediğinin nesnel bir ifadesi olarak yorumlamasıdır. Bu yorum, Nietzsche'nin felsefesine bir tutarsızlık yerleştirir. Nietzsche olduğu şekliyle yani kendinde şey olarak dünyanın doğasına ilişkin genel bir perspektiften kaçındığı için, ebedi dönüşü genel bir doğa yasası olarak düşünmez. Dolayısıyla Dugas'a göre kozmolojik yorum kabul edilemez (Dugas, 2008: 10-14). Alexander Nehamas'a göre Nietzsche ebedi dönüş üzerine yayımlanmış çalışmalarında, ebedi dönüşün kozmolojik yorumunu, dolayısıyla bilimsel kanıtını sunmaz. Nehamas'a göre

Bu anlamda kozmolojik yorum insandışı bir perspektiften insan deneyimini bir bütün olarak ele alır; etik perspektiften ebedi dönüş ise güçlü bireyin nasıl yaşamak zorunda olduğuna ilişkin bir etik perspektif sunar (Spinks, 2003:126).

Dünya, oluşan, geçip giden bir şey değil; daha ziyade olur ve geçip gider, ama asla olmaya başlamamıştır ve asla geçip gitmeyi bırakmayacaktır; kendini her ikisinde de muhafaza eder. Kendi içinde yaşar: dışkı, gıdasıdır...Dünya belirli bir güç miktarı ve belli sayıda güç merkezlerinden oluşur. Sonsuz zamanda olası olan her türlü kombinasyon herhangi bir zamanda gerçekleşecektir ve sonsuz kez gerçekleşecektir. Ve her kombinasyon ve onun sonraki tekrarı arasında olası olan tüm diğer kombinasyonlar yer alacaktır. Kendini sonsuz kez tekrarlayan ve oyununu sonsuzca oynayan döngüsel bir dünya (Nietzsche, 1968: 548-549).

Nietzsche burada anın geçiciliği ve tekrarının ebediliğini vurgular. Zamanın başlangıcı ve sonu yoktur demek, yaşamın sonsuz olduğunu söylemektir. O halde şimdi dediğimiz şey, zamanın kendisi aracılığıyla ileriye yöneldiği bir nokta olarak düşünülemez. Sonsuzluk (ebediyet) zaten meydana gelmiştir. Dolayısıyla zamanın sınırı, zamandan önceki ve ya sonraki bir nokta yoktur. Her şey daima olacağı şekliyledir, yönsüz, dışsız bir akış olarak (Spinks, 2003:129). Bu nedenle Zerdüş: *Benim için, benim dışımda bir*

Nietzsche'nin *Güç İstenci* 1063-1066 bölümlerinde ebedi dönüşün kozmolojik kanıtını sunma girişimleri belirsizdir, eksiktir ve tatmin edici değildir. Nehamas Nietzsche'nin "*mevcut baliyle varoluş, anlamsız ve amaçsız, herhangi bir biçimin finali olmadan kaçınılmaz olarak tekrar eder: ebedi dönüş*" (Nietzsche, 1968: 35) şeklindeki ifadesini, evrendeki aynı olayların tekrarı olarak değil, bir bütün olarak evrenin olduğu şekliyle belirsiz olarak devam ettiği anlamında yorumlar. Dolayısıyla Nehamas, Nietzsche'nin ebedi dönüş üzerine yayımlanmış çalışmalarında (*Şen Bilim, Böyle Buyurdu Zerdüş, Ecco Homo*) ortaya çıkan ebedi dönüşün, kozmolojik bir ilke olmadığı, etik açıdan yorumlanması gerektiğini düşünür (Nehamas, 1980: 331-339). Bernd Magnus da aynının ebedi tekrarının gerçekte olanaksız olduğunu düşünür. Çünkü tekrar eden döngüler farklı zamanlarda tekrar ettiği için, aynı olamaz. Eğer iki döngü aynı olsaydı, onları farklılaştırmak imkansız olurdu. Magnus'a göre kozmik olaylar radikal olarak özdeş olsaydı, sayısal olarak da özdeş olmaları gerekirdi. Tekrar teorisine göre bir olay ile onun kendisiyle aynı tekrarı arasında bir fark yoktur. Özdeş olayların çoklu formundan bahsetmek, kombinasyonların zaman içindeki pozisyonlarına ve dolayısıyla bu kombinasyonların birbirini izlediklerine gönderim yapar. Ama eğer özdeş kozmik olaylar birbirini izliyorsa, gerçekten ardışık olan sayısal olarak özdeş olaylardan bahsetmek bir çelişki olacaktır. O halde tekrar eden kozmik olaylar birbirini tekrarlar ve zaman içinde bir pozisyona sahiptir. Böylece Magnus kombinasyonların bir konteynırı olarak, mutlak zamana ilişkin örtük bir gönderimi aştığını düşünür. Yani olaylar, yalnızca bir döngü açısından birbirini takip eder. Sayısal olarak özdeş olan şey, içinde kozmik olayların birbirini izlediği, döngünün kendisidir (Magnus, 1978: 67-68).

şey nasıl var olabilir? Dış yoktur der (Nietzsche, 2006:175). Bir öte, bir dış olmaksızın sonsuzca tekrar eden bir yaşamı, herhangi bir gelecek yaşam düşü kurmadan, aşkınsal değerlere yönelmeden, onaylamak.

Bu nedenle ebedi dönüş, evrenin temel ilkesidir. Oluş dünyası aynı anda yaratım ve yıkımın, yaşam ve ölümün, ızdırap ve hazzın döngüsel tekrarına dayanır. Bu açıdan tekrar eden şey, geçmişte sonsuz kez meydana gelmiş olayların, şimdiki kombinasyondaki aynı özdeş tekrarı değildir. Nietzsche'ye göre güç merkezlerinin sayısı ve kombinasyonları sonludur, ama zamanın kendisi sonsuzdur. Yani oluş dünyasının temel bileşenleri olan güç ve enerji miktarları sabittir, ama enerjinin ya da gücün kendisi sonsuzdur. Nietzsche böylece evreni total bir güç alanı olarak, sürekli bir etkinlik, değişim ve süreç olarak düşünür. Bu nedenle ebedi tekrar, aynı sabit durumların bir tekrarı değildir; evrenin sabit, tikel belli bir durumu var olmadığı için, değişmez, kalıcı bir durumun geri dönüşünden de bahsedilemez (Pfeffer; 1965: 281). Tekrar eden şey, var olan maddi, statik, değişmez elementlerin düzenlenişi değil, eşzamanlı olarak meydana gelen enerji değerleridir. Mekanist görüş, dünyayı değişmez-sabit atomlara dayalı parçacıkların bir düzenlenmesi olarak görür ve birbirini izleyen görünümlere indirger; dolayısıyla bu anlayışta özne ve devinim birbirinden ayrılır. *Oysa tüm bunları yok ettiğimizde, tüm diğer dinamik güç miktarlarıyla gerilimsel ilişkisinde, dinamik bir güç miktarından başka hiçbir şey kalmaz* (Nietzsche, 1968: 340). Dolayısıyla güç merkezlerinin özü, onların tüm diğer güç merkezleriyle ilişkilerine, onların 'aynı' üzerindeki etkilerine dayanır. Bu nedenle mekanikçi anlayışın düşündüğü gibi oluşun bütünsel enerjisi sabit kalmaz; belli bir doruk noktaya yükselir ve tekrar ebedi döngüye düşer. Yani güç istenci, kendini yorumda ifade eder. Gücün amacı yaşamın kendisi olduğu için, güç kendini bir etkinlikte tüketir ve enerjiyi yaşama dönüştürür. *Bu nedenle aynı miktarda enerji, evrimin farklı aşamalarında farklı şey anlamına gelir* (Nietzsche, 1968: 340). Nicelik açısından evrendeki güç miktarı sonlu ve sınırlı olsa da, nitelik açısından sonsuz ve sınırsızdır. Yani gücün niteliksel çeşitliliği, güç istencinin yaşamın anlam ve değerine ilişkin yorumunun sürekli olarak dönüşümünü, onun kendini aşma gücünün somutlaşmasını ifade eder. Dolayısıyla 'aynının ebedi dönüşü', içinde güç enerjilerinin sürekli olarak biçimlendirildiği ve tüketildiği, bütünsel enerji alanının geri dönüşüdür (Pfeffer, 1965: 282). Sürekli aktif ve aynı olarak dinamik güç alanı, ebediyen geri döner.

Güç istenci yaratım ve yıkımı, geçip gitme ve tekrar etmeyi içeren, dolayısıyla içerden yaratan, kendine dışsal bir amaca yönelmeyen, dinamik, yaratıcı bir güçtür. İnsanlığın amacı en sonda değil, onların en üstün örneklerinde yer alır (Nietzsche, 1998b:36). İnsanlığın yüksek örnekleri, yaratıcı bir güç olarak mücadeleyi onaylayan ve gücün genişleyip, artmasını amaçlayan özgür tinlerdir. Dolayısıyla güç istencinin amacı, teleolojik ve ilerlemeci anlayışın benimsediği dışsal amaçlardan ziyade, kendi güç büyümesini ve güç alanının genişlemesini arttırması anlamında, kendine içsel bir amaçtır. Ebedi tekrar ideası, yaşamın nihai amacının varlığını olanaksızlaştırır ve böylece aktif güç istenci yaşadığı her anda oluşun gücünü ve bolluğunu onaylar. Bu nedenle güç istenci bir yoksunluk duyumsamasından değil, bir bolluk ve doluluk hissinden eyler. Bu anlamda güç, istencin amacından ziyade, onun özüdür. Dolayısıyla güç istenci ile ebedi dönüş arasında bir çelişki yoktur. Çünkü güç istenci, kendi içsel çabalarında ebedi dönüşte tekrar tekrar geri dönen güç istençlerinin genel durumudur (Pfeffer, 1965:287). Oluşun nihai hedefi olmadığı için, oluş dünyasını ileriye yönelik bir gelişim süreci olarak düşünmek yanlıştır. Güç arttırma ve büyüme, bütünün birliği içinde her an gerçekleşir ve tekrar eder. Dünya hiçbir zaman bir denge haline ulaşmadığı için (Nietzsche, 1968: 547), artma ve yoğunlaşmayı içeren zıtlık, oluşun, hareketin, ilişkiselliğin, yönelimselliğin ve bağlamsallığın temel koşuludur. Bu nedenle evrenin temel ilkesi olan güç istenci, sürekli güç artışı ve büyüme amaçlayan bu güç merkezlerinin bütünsel enerji alanıdır. Bu nedenle güç istenci açısından ebedi dönüşün kozmolojik yorumu ile etik yorumu arasında bir çelişki yoktur. Zerdüş'tün sembolize ettiği üstinsan, sürekli olarak kendini aşma etkinliği aracılığıyla 'olduğu kişi olma' amacına yönelir. Kendine içkin bir amaca (amaçsızlığa) bu yöneliş, her an, her bir şimdide ebediyen tekrar eden bir değişim ve dönüşümün ifadesidir. Üstinsan, onaylamak istediği tekrar eden anları seçerek ve yaşamın yeni bir yaratıcı yorumunu sunmak için onlardan yararlanarak, evrensel güçlere içsel bir istenç atfeder (Spinks, 2003: 130). Böylece üstinsan kendini anlamsız kozmik yasaların kaba gücüne teslim etmek yerine, onlara bir değer hiyerarşisi içinde düzenleyerek, olaylara anlam verir. *Belli fenomenlerin değişmez silsilesi bir yasayı değil, iki ya da daha fazla güç arasındaki bir güç ilişkisini kanıtlar Ama 'bu ilişki sabit kalıyor' demek, bir ve aynı güç aynı zamanda diğer bir güç olmaz demektir Bu, bir yorum meselesidir; bireyin birbirini izleyen anlarının neden*

ve etki olarak birbirine bağlı olmadığı bir süreçtir (Nietzsche, 1968: 336). Dolayısıyla üstinsan her olaya bu olayın özel anlamını vererek, onu kendisinin kılarak, tekrar eden şeyin farkını onaylar. Evren, dinamik güç merkezlerinin gerilimsel mücadelelerinin sergilendiği, onların oluşa gelmeleri ve geçip gitmelerinin ebedi bir oyunudur. İnsan da kendi yaratma, yok etme, genişleme ve mücadele etme istencinin ebedi tekrarı olarak duyumsar bu oluş dünyasını. Dolayısıyla hem evrenin temel ilkesi olarak güç istenci hem de aktif güç istencinin somut örneği olarak üstinsan nihai bir amaca değil, aynıının ebedi tekrarında, her an niteliksel farklılaşma ve dönüşüme açıklıkta eyler. Bu anlamda ebedi olarak tekrar eden şey, dönüşümü, farklılaşmayı, büyümeyi, güç artışını olanaklı kılan, aynı anın, aynı şimdinin, aynı bütünsel güç alanının tekrarıdır.

Ebedi dönüşün kozmolojik yönü, varoluşun kalıcı bir oluş ya da zorunlu bir kaos olduğunu, bir sürece dayandığını, oluş içinde olmanın zamansal mevcudiyetini ifade eder ve evrenin bütünselliğini temsil eder. Evren, akış içinde şeylerin görünürlüğü ve geçip gidişi, değişim ve dönüşümü şeklinde oluşun ebedi açılımıdır. Dolayısıyla kozmolojik yön, ebedi dönüşün aslında farkların bir geri dönüşü olduğunu ifade eder (Dombowsky, 1997:29). Farkın geri dönüşü ya da tekrarı, değerleri yeniden değerlendirmeyi, reaktif olan her şeyi olumsuzlayıp, aşma ve varlık-oluş, zaman (geçicilik)-ebediyet dualitelerinin ortadan kaldırıldığı dinamik bir birliği olanaklı kılar.

5. Ebedi Dönüş'ün Etik Yorumu

Nietzsche *Şen Bilim, Böyle Buyurdu Zerdüş ve Ecce Homo* gibi yayınlanmış üç eserinde ebedi dönüşün etik yorumunu açıklar. Bu yayınlanmış çalışmalarında ebedi dönüş ilk kez *Şen Bilim* 341'de açıkça ifade edilir:

En ağır yük! Bir gün ya da bir gece bir iblis senin en ıssız yalnızlığında gizlice sokulur ve sana 'önceden yaşamış olduğun ve şimdi yaşıyor olduğun şekliyle bu yaşamı bir kez daha ve sayısız kez yeniden yaşayacaksın ve onda yeni hiçbir şey olmayacak ve her acı ve her neşe, her düşünce ve her hal ve yaşamında anlatılamaz derecede büyük ve küçük her şey, sana geri dönmek zorunda olacak aynı silsileyle, hatta ağaçlar arasındaki bu ayışığı, bu örümcek, bu an ve benim kendim bile. Varoluşun ebedi kum saati ve onunla birlikte sen de, bu toz zerresi de tekrar tekrar dönecek' derse.

Kendini yere atıp, dişlerini gıcırdatarak, bunu söyleyen iblise lanet mi ederdin? Yoksa ‘daha önce böyle kutsal bir şey duymamıştım, sen bir tanrısın’ diyerek ona yanıt verdiği muhteşem bir anı mı deneyimlerdin? Eğer bu düşünce seni ele geçirirse, ya seni dönüştürür ya da seni ezer. Her bir şeydeki ‘sen bu bir kez daha ve sayısız kez arzular mısın?’ sorusu, senin eylemlerin üzerinde ‘en ağır yük’ olarak durur. Ya da sen kendin olmaya ve yaşamak zorunda olmaya ve hatta bu nihai ebedi onay ve mühürden başka hiçbir şeyi tutkuyla istememeye ne kadar heveslisin?” (Nietzsche, 1974:273-74).

Burada Nietzsche ebedi dönüşü kozmolojik bir ilke olarak değil, kişinin nasıl yaşayacağına ilişkin varoluşsal bir çağrı olarak sunar. Ebedi dönüşün etik boyutu, yaşamı onaylama yetisine ilişkin bir ölçüt sağlar ve temelde anlam ve değer sorunsalına ilişkin temel tepkileri ortaya çıkarır. Bu açıdan etik boyutta ebedi dönüş, olduğu şekliyle yaşama yoğunlaşmış bir aktif istencin, tüm geleneksel nihilist yapıları olumsuzlayıp, aşmasına ilişkin bir davettir. Dolayısıyla ebedi dönüş yaşam onaylama ya da yaşam reddine ilişkin bir test olarak düşünülebilir (Hatab, 2005:66). Tanrı’nın ölümüyle birlikte tüm ahlaki sınırlamalardan özgürleşen insanlığa, sonunda özgür bir ufuk görünür. *Bu yeni ufuk, aktif insanın kendi denizine yolculuk edebilmesine, kendi değerlerini yaratabilmesine açık olan ve yeni bir şafağı doğuran bir ufuktur* (Nietzsche, 1974: 280). Bu açıdan Nietzsche için ebedi dönüş, yaşam onaylamaya ilişkin bir test olarak, aktif güç istencini, pasif-zayıf güç istencinden ayırmaya yönelik seçici bir ilkedir. Bu yeni düşünme ve varoluş tarzını Nietzsche *amor fati* ile ilişkilendirir: *Benim insan büyüklüğü için formülüm: amor fati’dir. Yani kişi gelecekte, geçmişte ve tüm ebediyette farklı olan hiçbir şey istemez. Zorunlu olan şeye katlanmak değil sadece, onu sevmek* (Nietzsche, 2004: 39). Dolayısıyla İblis’in sorduğu ‘bu yaşamı ebediyen tekrar tekrar yaşamak ister misin?’ sorusu, öncelikle kişinin kendine ilişkin bir testtir; evrenin kozmolojisine yönelik bir araştırma değildir. Ebedi dönüş düşüncesiyle yüzleşen aktif güç, bu gücü öncelikle kendi üzerinde uygular; kendiyi mücadele edip, kendini aşmaya çalışır. Bu nedenle Nietzsche ebedi dönüşü sadece aktif güç istencine yönelik bir yüzleşme-aşma ve dönüşme olanağı olarak düşünür.

Nietzsche İblis’in sorusuna olası iki tepkiyi, ya yaşam onayı ya da yaşam reddini, ifade eder. Yaşamı reddeden, kurtuluşu bir ötede arayan ve öteki güç istençlerine bağlı olarak yaşayan, kendi güdüler çeşitliliğini aktif

bir birliğe dönüştüremeyen ve kendi gücünü öncelikle kendi üzerinde uygulayamayan ve bir ötedekine yönelik hınçla, edilgin olarak eyleyen zayıf istençler ebedi dönüşle yüzleştğinde, bu düşüncenin ağırlığı altında ezilir ve bu düşünce onlar üzerinde bir dönüşümü sağlayamaz. Çünkü onları bir öteye, bir kurtuluş umuduna ilişkin inançtan mahrum bırakır. Oysa olduğu şekliyle varoluşun zorunluluğuyla yüzleşen ve bu zorunluluğu kabul eden, hatta isteyen aktif istenç, kendi yaratıcı potansiyelini uygulama fırsatını elde eder; yaşamın doluluğundan eyler; doğrusal zaman ayırımını reddedererek, kendi şimdiki anında zamanın tamlığını duyumsar ve bu duyumsadığı anın, ebediyen tekrarını ister. Yeni değerlerin yaratımının ve anlamın niteliksel farklılaşmasının olanaklılığının açıldığı bu şimdiki anın, aktif istencin 'kendi olduğunu' duyumsadığı bu ebedi onay ve mühür anının farkındalığı, tamlığı ve doluluğu, zaman içinde olmanın bu yeni tarzı, Nietzsche'nin ebedi dönüş düşüncesinin temel ifadesidir.

Eylemler üzerinde bir seçim ve karar ölçütü olarak ebedi dönüş, Kant'ın evrensel bir yasa olarak eylemler üzerinde bir buyruk vazifesi gören kategorik imperatifine benzetilemez (Pfeffer, 1965: 292). Çünkü ebedi dönüş, ahlaki karar verme sürecine yönelik, etik bir ilke olarak düşünülemez. Nietzsche için *ahlaki fenomenler yoktur, yalnızca fenomenin ahlaki yorumu vardır* (Nietzsche, 1966: 85). Kantçı etik, her maximin evrensel bir ahlak yasasına dönüşümünü, ahlaki faile etik bir görev olarak atfeder. Oysa ebedi dönüş aktif istençten kendi değerlerini yaratmasını, kendi güç istencinin ifadesi olarak kendi yargılarını oluşturmasını talep eder. *Kendi yasalarımı yaratıtan özgür istenç, aynı zamanda kendi yasasının yargıcı ve celladıdır* (Nietzsche, 2006:46). Dolayısıyla tüm istençle eyleyen aktif istenç, bu yaratıcı doluluk anında, kendi özgürlüğünü tam olarak duyumsar ve eylemin, anın, yaşamın kendisi olur. Kendi güç bolluğundan eyleyen bu aktif istencin değerleri, aşkın, mutlak ve değişmez Platonik-Hristiyan değerlerden ziyade, her an yaratılan, aşılın, dönüştürülen, farklılaştırılan niteliksel çeşitliliğin, bolluğun, zenginliğin ifadesidir. Bu açıdan ebedi dönüşün yaratıcı insan üzerindeki talebi, eylem üzerine derin düşünme değil, kendi güç bolluğundan eylemektir. Burada ve şimdi var olan yaşamın, sahip olduğu tek yaşam olduğunun farkındalığıyla eyleyen kişi, geçmişe ilişkin bir pişmanlık ve geleceğe ilişkin bir kurtuluş umudu olmaksızın, tüm bütünlüğü ve tamlığı içinde anda ola-

caktır. *Kendini bir yazgı gibi kabul etmek, kendini farklı istememek: Büyük kavrayıştır bu* (Nietzsche, 2004:19). Bu nedenle ebedi dönüş, yaşamın her aynı tekrarında aynı karar, değer ve anlamın tekrarını gerektirmez. Ebedi dönüş güç duygusunu, güç istencini arttıran ve tam olarak kişinin kendi gücünün ifadesi olan eylemin tekrarını talep eder. Dolayısıyla İblis'in ebediyen tekrar ettiğini söylediği şey, güç artışının, yaşam bolluğunun, kendi olmağın duyumsandığı an'ın yani trajik varoluşun tekrarıdır. Bu açıdan ebedi dönüş, ahlaki bir buyruk değil, aktif istenci kendi güç istencini arttırmaya, kendi güç doluluğundan eylemeye kışkırtan bir itkidir. Bu nedenle kendini yaşamın bir parçası olarak duyumsayan ve yaşama içkin olarak yaşayan güçlü doğaya sahip istenç, yaşamın kaçınılmaz olarak tekrar eden bu yazgısallığıyla karşılaşmada, kendini kendinin yaratıcısı olan bir yazgıya dönüştürür.

Burada İblis benzer bir yaşamın değil, tam olarak aynı yaşamın tekrar ettiğini vurgular. Nietzsche aynı düşüncüyü *Zerdüşt*'te ve *İyinin ve Kötünün Ötesinde*'de vurgular. *Yeni bir istenç öğretiyorum insanlara: Onların körlemesine yürüdüğü bu yolu istemeyi ve onu onaylamayı* (Nietzsche, 2006:21). *En coşkulu, en canlı ve dünyayı olumlayan insan idealine: yalnızca var olmuş ve var olanla anlaşp, uyuşmakla kalmayan, ona var olmuş olduğu ve var olduğu haliyle tüm sonsuzluğun ötesinde yeniden sahip olmak isteyen, doymak bilmeden 'da capo (baştan al)' diye seslenen, yalnızca kendine değil, tüm piyeslere ve tiyatro oyunlarına...İşte bu değil midir? circulus vitiosus deus (kısır döngü)* (Nietzsche, 1966:68). Nietzsche'nin aynı yaşamın tekrar ettiğine ilişkin düşüncesi, onun kendinde şey ve tözsel özne anlayışlarına yönelik reddine dayanır (Nietzsche, 1968: 270-71, 302). Nietzsche'ye göre kendine yeterli, tüm değişimlerin ötesinde değişmeden kalan bir kendinde şey ya da tüm etkileşim ve deneyimlerin ötesinde kalıcı bir özne yoktur. Nietzsche'de özne, düşünen, eyleyen, sorumlu olan tekil bir varlığa değil, etkileşimlerin bir çeşitliliğine gönderim yapar. Bu anlamda özne geçiciliği ve ya faniliği, dolayısıyla sürekli değişimi ifade eder. Nietzsche'ye göre oluş dünyası güç mücadelelerinin açıldığı bütünsel güç alanıdır. Dolayısıyla her bir olay ya durum, tüm öteki olay ve durumlarla bağlantılıdır. Bu anlamda meydana gelmiş olan bir olayın farklı şekilde olabilme olanağı, onunla bağlantılı tüm öteki olayların da farklılaşma olasılığını zorunlu kılar. Bu nedenle bir öznenin şimdi ve burada olduğu kişi olmasını sağlayan, bağlantılı etkileşim ve deneyimlerin herhangi biri farklı olursa, onların bütünselliğini oluşturan özne de farklı olur. Kişiyi

olduğu şey yapan tüm özellikler, onun için eşit derecede anlamlı ve önemlidir. Bu nedenle Zerdüş: *Hiç evet dediniz mi bir neşeye? Ey dostlarım, o zaman her acıya da evet dediniz, Her şey birbirine kenetli, bağlı, sevdalıdır. Hiçbir defayı iki defa olsun istediniz mi? Hiç 'boşuma gidiyorsun mutluluk! Sessiz ol, an!' dediniz mi? Öyleyse herşeyi yeniden istediniz der* (Nietzsche, 2006: 263). Dolayısıyla İblis'in bu aynı yaşamın tekrarına ilişkin çağrısı zayıf güç istencini ezecektir. Çünkü bu istenç, kendi olduğu kişiden hoşnutsuzdur ve onun ve onunla birlikte tüm dünyanın farklı olmasını arzular. Ama farklılaştırma gücüne ve olmuş olan şeyi, geçmişini değiştirme gücüne sahip olmadığını duyumsadığı için, tüm olmuş olan şeye karşı hınç duyar ve ebedi dönüş düşüncesine katlanamaz. Oysa aktif istenç, onu olduğu şey yapan bütün etkileşim ve deneyimleri olumlar, kabul eder ve hatta ister. Çünkü yalnızca bu olmuş olan temelinde, kendini aşma ve dönüştürme gücünü açmıyabilir. Onun tekrar tekrar istediği aynı yaşam, kendi güç genişlemesini sergileyeceği aynı an'ın yaşamıdır. Bu nedenle Zerdüş der ki: *Geri dönüyor işte bana, sonunda geliyor yuvasına kendi benliğim ve onunla birlikte uzun süre gurbette olan ve tüm nesneler ve rastlantılar arasında saçılmış ne varsa* (Nietzsche, 2006: 121). Ebedi dönüş testiyle yüzleşen aktif istenç, tüm zamanın tamlığını ve bütünlüğünü şimdi ki an'da onaylar ve böylece geçmişe saçılmış rastlantısal olayları, bu anın ifşasında kendininki olarak benimser. Kişinin kendi yaşamını gerekçelendirmesinin tek yolu, kendi tamlığında ve bütünlüğünde onu kabul edebilmektir (Nehamas, 1980:347). Dolayısıyla *Şen Bilim* 341'de ebedi dönüş, tüm aşkınsal ideaların yokluğunda şimdi ve burada olmanın, varoluşu tüm trajikliğiyle onaylayarak yaşamının olanağına ilişkin bir çağrıdır. Bu nedenle ebedi dönüş, kişinin eylemleri üzerinde en büyük yükür. Bu çağrıya neşeyle yanıt veren kişi, zaman içinde olmanın yeni ve farklı bir tarzını içselleştirir.

6. Zamanın Kurtuluşu

Ebedi dönüşün etik yorumu *Şen Bilim*'le sınırlandırılmaz. *Böyle Bu-yurdu Zerdüş*, yeni bir zamansal varoluş tarzını açmıyarak, ebedi dönüşün kozmik ve etik yorumunun birliğini sağlar. Ebedi dönüş düşüncesiyle Nietzsche hem yayınlanmış hem de yayınlanmamış çalışmalarında, zamanın doğasının, zamanın geçiciliğinin onaylanmasına yönelik bir istence dönüşümünü açığa çıkarır. Herhangi bir anlam, amaç ve gerekçeden bağımsız yaşamın gerekçesi, yaşama içkindir. Dolayısıyla yaşamın anlam ve değeri, ki-

şinin onu yaşadığı ve yaşaması gereken şekliyle, yaşamın kendisinde bulunur. Bu açıdan varoluşun her bir an'ının kişinin olduğu kişi olması için zorunlu olduğunun farkındalığı, bu anların ebedi tekrarının onayını olanaklı kılar.

Tanrı'nın ölümüyle birlikte yaratıcı istenç, yeryüzünü kendi yaratıcılığının tek sınırı olarak görür. Tanrı'nın varoluşu, zamanın reddidir. Oysa Tanrı'nın ölümüyle birlikte, zamanı reddeden tüm düşünceler de ölmüştür. Yaratıcı, aktif istenç dünyanın yaratıcı gücü ile kendi yaratıcı gücü arasındaki uyumu duyumsar. Dolayısıyla yaratma gücü, aşkın bir varlığın gücünden ziyade, her yerde mevcut olan her şeyin her an açılanan gücüdür. Böylece Nietzsche zamanı, dünyaya içkin hale dönüştürür ve dünya içinde mevcut her şeyle ilişki açısından düşünür. Dünya içinde olmak, zamansal olmaktır. Tanrı'dan özgürleşen aktif istencin olduğu şekliyle dünyayı keşfetmesi, dünyaya içkin şeylerin ve kendinin sonluluğunu deneyimlenmesidir.

Yaratıcı istencin zamanla ilişkisini Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün bütünselliği içinde betimler. *Kurtuluş Üstüne* bölümünde Nietzsche, insan istencinin kendini bir güç istenci olarak duyumsamasını sağlayacak bir ilkeyi arar ve burada ebedi dönüşün ilk taslağını oluşturur. Zerdüşt, şimdi ve geçmişin ötesini açan bir gelecek vizyonu duyurur. *Bir yaratıcı olarak Zerdüşt'ün kendisi bir bilmece, bir parça ve korkunç bir rastlantı olan şeyi bir araya getiren, bilmeceyi çözen, rastlantılardan kurtaran bir gelecek vizyona bir köprüdür* (Nietzsche, 2006: 110). Kurtuluş, geçmiştekileri kurtarmak ve tüm 'böyle idileri' 'ben böyle istedim'e dönüştürmektir³ (Nietzsche, 2006: 110). Nietzsche'ye göre yaratıcı istenç bir kurtarıcıdır ve neşenin getiricisidir. Ama istencin bu kurtarıcı istence dönüşmesi için, öncelikle istencin tutsaklıktan kurtulması gerekir. İstencin problemi, geçmişin ağırlığı altında ezilmektir. İnsan istenci, geçmiş olan şeyi değiştiremediği düşünür ve olmuş olanın karşısında güçsüz hisseder. *İstem dışı gıcırtsı ve en ıssız kederi yani istenci tutsak eden şey, 'böyleydi'dir* (Nietzsche, 2006: 111). İstencin geçmişin geri alınamazlığına ilişkin güçsüzlüğü, gerileri isteyememe çaresizliği, zamanın hırslının üstesinden gelememesi onun geçmişe karşı, zamana karşı

³ Burada kastedilen 'böyleydi' ifadesi, olmuş olana gönderim yapar. Yaratıcı istenç, tüm olmuş olanı, geçmişte meydana gelmiş olan her şeyi, 'bön böyle istedim'e dönüştürme yetisine sahiptir. Tüm 'it was'ı 'thus I willed it'e dönüştüren, böylece tüm geçmiş kendi istencinin yaratıcı etkinliği olarak duyumsayan yaratıcı istenç, geçmiş olayların kendisi değil, onlara ilişkin perspektifi ve anlamı her yeni ediminde dönüştürür ve farklılaştırır.

bir öfke duymasına, hıncını zamansal yaşamdan çıkarmasına neden olur. Hınc, istencin zamana ve zamanın böyleydi'sinine karşı garezidir. Kendini geçmişin kurbanı olarak, engellenmiş olarak duyumsayan istenç, değişim-oluşum ve sürekli devinim olarak süregelen zamanın temel yasasını kıramaz ve yaşamdan hıncını almaya çalışır. Nietzsche'ye göre tüm metafizik gelecek şimdiye kadar varoluşu bir ceza olarak görüp, yaşamdan hıncını çıkarmış ve şeylerin geçiciliğini ilk kusurun sonucu olarak düşünmüş, dolayısıyla kurtuluşu bu akış dünyasının ötesinde aramıştır. Oysa Nietzsche için gerçek kurtuluş, yaşama karşı olan bu hınc tinini aşmakla olanaklı olacaktır. Gerçek kurtuluş, bizim kendi ızdırabımıza yönelik tutumumuzdaki bir değişimi gerektirir ve bu değişim, Zerdüş'tün yaratıcı istenç dediği şey olmakla mümkün olacaktır (Holte, 2020: 11). *Size istencin bir yaratıcı olduğunu öğrettiğimde, bu masallardan uzaklaştıran yolu göstermişim size. Tüm 'böyleydi' bir kırmıttır, bir bilmecedir, ürkütücü bir rastlantıdır ta ki yaratıcı istem : 'Ama böyle olsun istemişim ben', 'ama böyle olsun istiyorum ben, böyle olsun isteyeceğim ben' diyene dek* (Nietzsche, 2006: 112).

Böylece Nietzsche, istenci kendi geçmişine saplantısından kurtaracak ve oluşun masumiyetini verecek bir ilkeyi bulmaya çalışır. Geçmiş, şimdi ve geleceği yeniden tanımlayan yaratıcı istenç, kişiyi suç ve günah duygularından ve şeylerin tamamlanmamışlığı duygusundan kurtarır. Oluş dünyasının dışında ve ötesinde değişmez bir varlığın reddi, oluşun suçsuzluğunu ve masumiyetini garanti eder. Oluş dünyası kendi içinde bir eksikliği barındırmaz; dolayısıyla oluşun ulaşmak istediği aşkınsal bir amaç yoktur. Geçmiş tarafından esir edilmeyen ve gelecek tarafından şekillendirilmeyen oluş dünyası, her şimdiki an'da kendi yaratıcı özgürlük oyununu oynar. Suç ve cezadan bağımsız olan oluşun masumiyeti, suçlu bir geçmişten ve hınc tininden kurtuluşa ve istencin yaratıcı özgürlüğüne olanak verir. Ama istencin, olduğu şekliyle aynı yaşamın ebedi tekrarını isteyen yaratıcı bir istence dönüşümünün olanaklı olması için öncelikle istencin bu geçmişle yüzleşmesi gerekir. İstencin geçmişle yüzleşmesi ve geçmiş 'ben böyle istedim ve ben ebediyen böyle istiyorum'a dönüştürmesi, ebedi dönüşle olanaklı olacaktır.

Böyle Buyurdu Zerdüş'tün Hayal ve Bilmeca Üzerine adlı bölümde güç istencinin bütünsel alanı olarak oluş dünyasının ve kendini aşmanın farkındalığıyla Zerdüş, kendi derin düşüncesinin zirvesine ulaşır: Ebedi dönüş.

Kendi en ıssız yalnızlığında, yaşamın ebediliğine maruz kalan Zerdüşt en derin düşüncesini gemicilere açar. Zerdüşt, yukarıya doğru tırmandığı sırada kendisini sürekli aşağıya iten, uçuruma doğru çeken, omuzları üzerindeki yarı cüce, yarı köstebek bir ağırlık tininden bahseder. Bu ağırlık tini Zerdüşt'e *Ey Zerdüşt, ey bilgelik taşı, yükseğe doğru fırlattın kendini, ama fırlatılan her taş düşmelidir;...uzaklara attın taşı, ama o taş senin üstüne geri düşecek* der (Nietzsche, 2006: 124). Oysa Zerdüşt kendi üstüne abanmış olan bu ağırlık tininden kurtulma cesaretine sahiptir. Ölümü bile yıkan bu yıkıcı cesaret, *Bu muydu yaşam? Pekala! Yeni Baştan!* diyebilme gücüne sahiptir (Nietzsche, 2006: 125). Zerdüşt'ün omuzlarındaki bu ağırlık tini, geleceğe ilişkin istenci yok eden, istencin gelecek olanaklarını engelleyen kasvetli bir düşüncedir. Bu düşünceye göre tüm insan olanakları eninde sonunda batmaya mahkumdur; istencin kurtuluşunu olanaklı hale getiren sonsuz bir yükseliş, mümkün değildir. Çünkü tüm bu olanaklar, tüm güç istenci, zamanın sonsuzluğu tarafından engellenir. Zamanın sonsuzluğu insanın kendini aşma gücünü tüketir. Zamanın uçurumuna ve tüm umutların yararsızlığına ilişkin bu düşünce, insanın en yüce olanaklarını düşünen Zerdüşt'te bulantıya neden olur (Fink, 2003: 75). Ama uçurumun kenarındaki baş dönmesini aşan Zerdüşt'ün cesareti, yaşamın kendisiyle yüzleşir ve ebedi dönüş düşüncesini açılar. Yaşamı reddedici bu kasvetten kurtulan Zerdüşt yeni bir zaman anlayışıyla, ağırlık tinine karşı çıkar ve bu yeni zaman anlayışını sunduğunda, omuzlarındaki ağırlık tini kendini aşağı atar. Bir geçidin önünde durduklarında Zerdüşt cüceye (ağırlık tinine) şöyle seslenir:

Şu geçite bak... İki yüzü var bunun, iki yol birleşiyor burada: Bugüne dek hiç kimse bu yolların sonuna kadar gitmedi. Geriye uzanan bu yol, sonsuzluğa dek sürer. Ve ileriye uzanan şu yol da başka bir sonsuzluktur. Bu yollar birbiriyle çelişir ve kafa kafaya birbirini iter. Ve burada, bu geçitte birleşirler. Bu geçidin adı, üzerinde yazılıdır: AN. Ama kişi bu yollardan birini izlerse, hep daha öteye ve daha uzağa giderse, inanır mısın ki, cüce, bu yolların birbiriyle sonsuza dek çeliştiğine? (Nietzsche, 2006: 125).

Cüce, *“Düz olan her şey, yalan söyler..Her hakikat eğridir, zamanın kendisi bir döngüdür”* diye yanıt verir (Nietzsche, 2006:125). Oysa Zerdüşt, bu düşünceyi çok hafife aldığı için cüceyi azarlar. Nietzsche, geçmişin tamamen belirlendiği ve istence yalnızca geleceğin tabi olduğu, anların bir ardışıklı-

ğına dayalı geleneksel zaman anlayışına karşı çıkar. Zaman, geçmiş ve gelecek şeklinde birbirinden radikal olarak ayırık parçalara dayalı doğrusal, sonsuz bir hat olarak düşünülemez. Zerdüş, bu zaman anlayışına zıt olan, derin bir zaman düşüncesini açılar:

Bak bu ana. Bu geçitten, uzun, sonsuz bir yol gider geriye: ardımızda bir sonsuzluk vardır. Yürüeyilen ne varsa, bir kez olsun geçmiş olması gerekmez mi bu yoldan? Olabilen her şeyin bir kez olsun olmuş, yapılmış, olup bitmiş olması gerekmez mi? Her şey zaten bir kez olmuşsa: sen ne dersin cüce, bu ana? Bu geçidin de daha önce var olmuş olması gerekmez mi? Ve böylelikle tüm şeyler birbirine sıkı sıkıya kenetlenmiş değil midir, bu anın tüm şeyleri gerektirmesi gibi? Bu yüzden kendisini de? Çünkü yürüeyilen her şey, bu uzun yolda ileriye doğru yürümek zorundadır bir kez daha. Ve ay ışığında sürünen şu yavaş örümcek ve bu ay ışığının kendisi, geçitte ebedi şeyler hakkında fısıldaşan ben ve sen- hepimiz de daha önce burada bulunmuş olmalı değil miyiz? Ve yeniden gelmek ve o öteki yoldan yürümek, ileriye, önümüzdeki bu uzun, tüyler ürperici yola ebediyen yeniden gelmek zorunda değil miyiz? (Nietzsche, 2006: 126).

Sonsuz bir geçmişin mevcudiyeti, meydana gelebilen her şeyin, zaten meydana gelmiş olmasını gerektirir. Geçmişin sonsuzluğu, tüm olasılıkların gerçekleşmiş olmasını içeren bir derinliğe sahiptir. Olası olan her şey, zaten olmuştur. Geleceğin sonsuzluğu da, meydana gelmiş olan tüm zamansal olayların, tekrarını gerektirir. O halde bu zaman anlayışında, aynının ebedi tekrarı söz konusudur. Aynının ebedi dönüşü, bir bütünlük olarak geçmiş ve bir bütünlük olarak geleceğin sonsuzluğu nedeniyle, zamanın sonsuzluğu düşüncesine dayanır. An, geçmiş ve gelecek arasında, çelişik bir şimdiki odaktır. Eğer an ebediyen tekrar ediyorsa, ki Nietzsche böyle düşünür, o zaman zorunlu olarak zaten meydana gelmiş olan şeyi izler ve gelecek olan her şeyi de kendi ardından çeker. Bu durumda her şimdiki anda bu anın geleceği aynı zamanda onun geçmişidir; onun geçmişi aynı zamanda onun geleceğidir. Çünkü ebedi, özdeş tekrarlar olacak olan şey, şimdiye neden olur ve şimdiden önce gelir; ve olmuş olan şey de, şimdiyi bekler ve bu yüzden şimdiden sonra gelir (Hatab, 2005: 71). Böylece Nietzsche için aynı olarak tekrar eden şey, an'ın ya da şimdinin kendisidir. Burada kendi geçicilik karakteriyle zaman, hem geçmiş ve geleceği toplayan hem de geçmiş ve geleceğe bölünen an olarak düşünülür (Pearson, 2005:13). Bu açıdan ebedi dönüş, an'ın olayıdır. Cüce'nin an'ın bu öğretisine yanıtı yani zamanın döngü

olduğu düşüncesi, Zerdüşt'ü kızdırır. Nietzsche'ye göre ebedi dönüş, zamana ilişkin basit bir döngüsellik içermez.

Cücenin zamanın döngüsellğine ilişkin düşüncesi, an'ın aynı olarak tekrar etme karakterini deneyimleyemez. Nietzsche'de an, zaman çizgisi üzerine yerleştirilmiş bir nokta değildir ve bu noktadan iki zıt yönde sonsuzluğa uzanan bir birim değildir. Ebedi dönüş, geçmiş ve gelecek arasındaki farkı yok eder ve geçmiş, geleceğin açık olasılıklarıyla, geleceği de geçmişin belirlenimleriyle doldurur (Fink, 2003: 78). Ebedi dönüşteki an, kendini başlatan ve açan ve kendini bu şekilde arzulayan, kendi ebedi tekrarını arzulama noktasında olan bir andır (Pearson, 2005: 15). Cüce'nin döngüsel zaman anlayışında, tüm anlar eşzamanlı olarak var olur ve bu anların eşzamanlılığı düşüncesi, zamana dışsal bir Tanrı'nın bakış açısını gerektirir; oysa Zerdüşt'ün öğretisinde an, yalnızca döngüye içkin olan insan varlığı açısından, gerçek zaman deneyimi olarak düşünülür (Strebel, 2019: 16-17). Cüce'nin döngü anlayışında iki sonsuzluk, belirsiz bir şekilde kapalı bir döngüyü oluşturur. Bu döngünün ebedi tekrarı, zorunlu bir yazgısalığa dayanır ve kişiyi 'her şeyin boş ve anlamsız olduğu' duygusuna sürükler. Zerdüşt'ün cücenin takdir etmesini istediği şey, iki sonsuzluğun şimdi ve burada, bu anda kesişmesidir. İki sonsuzluğun birliği olarak an'a bu vurgu, doğrusal zaman anlayışının geçmiş-şimdi ve gelecek ayrımını olanaksız kılar; dolayısıyla zamanın an'daki tamlığını, yaşamın an'daki onayını, geçmişin ya da tüm olmuş olanın kabulünü, hatta aynı biçimde tekrarına ilişkin istenci ve eli kulağında geleceğe açıklığı ortaya çıkarır. Ebedi dönüş deneyiminde kişi zamanın geçiciliği ve sonsuz hareketini deneyimler. Böyle bir deneyimde zaman artık düz bir çizgi boyunca geçmiş-şimdi-gelecek şeklinde dizisel olarak değil, zamanın tüm boyutlarının an'ın oluşunda birbirine bağlandığı bir olay olarak belirginleşir. Aynının ebedi tekrarını isteme, haz ve acı, neşe ve ızdırap, yaratım ve yıkım şeklinde zıtlıkların birliği olan yaşamın kendi yasasının tekrarını istemedir. Sürekli bir kendini aşma istenci olan yaşamın temel yasası, güç istenci, yaratıcı istencin an'ın varoluşsal deneyiminde istediği ve tekrar tekrar isteyeceği temel istençtir.

Ebedi dönüş düşüncesi, bu düşünceyle yüzleşen insanda boğucu, bualtı bir etki yaratır. Nietzsche bu boğucu etkiyi bir çobanın boğazından süzülen yılan imgesiyle anlatır:

Genç bir çoban gördüm, kıvranan, boğulur gibi kasılan, yüzü gözü çarpılmış,

ağzından siyah bir yılan sarkan...Elim çekip durdu yılanı: nafil! Çekip alamadı yılanı boğazından. Bunun üzerine bir ses bağırdı içimden: “Isır onu, ısır onu!Kafasını kopar, ısır onu!...Neyseki çoban, bağırışımın öğütlediği gibi ısırды, sağlam dişlerle ısırды! Çok uzaklara tükürdü yılanın başını ve fırladı yerinden. Bir çoban değildi, insan değildi artık; dönüşmüş, ışık içinde gülen biriydi! Yeryüzünde hiçbir insan gülmemişti onun güldüğü gibi (Nietzsche, 2006: 127).

Ebedi dönüş düşüncesiyle yüzleşen Zerdüşt biran için bu düşünce altında ezilmiş, boğulmuş hisseder. Her şeyin daima aynı özdeşlikle tekrar etmesi, Zerdüşt'te insan çabasının boşunallığına ve yararsızlığına, tüm riskin, tüm yukarıya tırmanmanın anlamsızlığına ilişkin bir duyumsamaya yol açar. Ama Zerdüşt, çobana yılanın kafasını ısırmasını söyleyerek, yılanın sembolize ettiği bu bunaltıcı duyumsamayı aşar. Artık Zerdüşt, ebedi dönüş düşüncesi tarafından ezilmiş bir insan, bir çoban değildir; ebedi dönüş düşüncesiyle yüzleşmiş ve bu düşüncüyü içselleştirmiş, dolayısıyla salt bir kahlkahaya, neşeye dönüşmüş bir varlıktır. Çobanın sembolize ettiği ağırlık tını, aynının ebedi tekrarı düşüncesiyle yüzleşmede, meydana gelen ve gelecek olan her olayın, zaten önceden meydana gelmiş olduğu düşüncesinden hareketle, geçmişin gelecek tarafından belirlendiği ve tüm çaba ve risklerin anlamsız olduğu hissine kapılır. Oysa Zerdüşt gibi dönüşmüş bir yaratıcı istenç, yapılacak şeylerin daima var olduğunun, seçme ve karar verme ediminin her bir an'da yeniden gerçekleşeceğinin farkındalığına sahiptir. Çünkü her an, hem öngörülebilir olan yakın geleceği belirleme hem de gelecek tekrarların geleceğini de belirleme açısından bireysel yaşamın ötesine uzanan bir anlam sahiptir (Fink, 2003: 78). Sonsuzluk an'la ilişkilidir. Geçmiş ve gelecek arasındaki radikal farkın reddiyle birlikte, geçmiş, geleceğin açık olasılıklarıyla doldurulur; gelecek de geçmişin belirlenimleriyle doldurulur. Böylece zamana içkin tüm olay ve durumlar bir taraftan zaten belirlenmiştir, diğer taraftan henüz belirlenmemiştir. Dolayısıyla geçmişte karar verilmiş olan bir olay, şimdiki an'da yeniden karar verilip, seçilmesi gereken bir olaydır. Geçmiş ve geleceğin an'daki birliği (geçit anı), *Tragedya'nın Doğuşu*'nda betimlenen *Apollon* ve *Dionysos* birliğine gönderim yapar. Yaratım ve yıkımın, form verme ve formu bozmanın trajik sahnede açılanan birliği gibi, ebedi geçmiş ve ebedi geleceğin çelişik yolları an'da birleşir. Bu nedenle istenç yalnızca ileriye istemez, bu ileriye istemede aynı zamanda geriye

de ister. Geleneksel zaman anlayışının ileriye yönelik doğrusal yönü, ebedi dönüş düşüncesinde zamanın yönelimsizliğine dönüşür. Zaman, her an yeni bir yaratım, yeni bir değer ve anlamla, öngörülemez farklılaşmaya, dallanmaya açılır.

Böyle Buyurdu Zerdüşt'tün İyileşmekte Olan adlı bölümünde ebedi dönüşün ikinci temel anlatısı sunulur. Bu bölümde Zerdüşt kendi yalnızlığında, kendi derin düşüncesiyle yüzleşmek ister ve en derin düşüncesini çağırır. Ama bu yüzleşme şimdilik gerçekleşmez ve bu düşüncenin iç daralmasıyla sonunda Zerdüşt güçsüz düşer. Yedi günlük derin bir uykudan sonra uyanan Zerdüşt'te hayvanları şöyle der:

Ey Zerdüşt, yedi gündür ağırlaşmış gözlerle böyle yatıyorsun. Sonunda yeniden ayakların üzerinde durmak istemiyor musun? Mağaradan dışarı çık. Dünya bir bahçe gibi seni bekliyor. Rüzgar sana gelmek isteyen ağır, güzel kokularla oynuyor; tüm dereler senin peşinden koşmak istiyor... Yeni bir bilgi geldi herhalde sana, acı, zor bir bilgi (Nietzsche, 2006: 174-75).

Dönüşmüş, uyanmış Zerdüşt için her şey başkalaşmış ve kutsallaşmıştır; artık yeryüzü bir bahçedir. Zerdüşt kendini tüm şeyleri aşan evrenin ışığının, aydınlığının cennetine, oluşun masumiyetine atmıştır. Ebedi dönüş derin düşüncesini benimseyen Zerdüşt, gökyüzünü bir bulut gibi görünmez kılan tüm aşkınsal idealardan, kavramlardan, düşüncelerden, suç ve ceza yasasından, tinsel, metafiziksel ve ahlaki yorumlardan arınmış olan varoluşun, her şeyi aydınlatan ışığıyla karşılaşmıştır. *Tüm şeyler sonsuzluğun pınarında ve iyi ve kötünün ötesinde vaftiz edilmiştir* (Nietzsche, 2006: 132). Buradaki sonsuzluk, zamansallıkla birdir. Zaman, ebedi tekrar olarak, sonsuzdur. Tüm varolanları, dünyanın ışığından gören Zerdüşt için dünya, üzerindeki tüm yüklerden arınmış, kendi güç enerjisini özgürce sergileyen, her şeyin birbirine bağlandığı ve dans ettiği bir çemberdir. *Ey üzerimdeki saflık. Sende hiçbir akıl ve akıl örümceğinin olmayışı senin saflığındır bence. Çünkü tanrısal rastlantıların dans ettiği yersin sen* (Nietzsche, 2006: 132). Oluşun, değişim oyununun kutsallığına tanık olan yaratıcı istenç, kendini oluşun aydınlığına ve ışığına, evrenin açılımına maruz bırakır ve böylece iyi ve kötünün ötesinde, bu bütünlüğe yaklaşır. Kozmik evrenle yaratıcı istencin bu uyumu aracılığıyla istenç, zamanın ve sonsuzluğun gerçek özünü kavrar ve kendini bir yazgı olarak duyumsar. Nietzsche dünyayı zamansal olarak, zamanın bütünlüğü olarak, zamanın sonsuzluğu olarak düşünür ve insanın büyüklüğünü de insanın

evrene açıklığı ölçüsüne dayandırır (Fink, 2003: 82). Üstinsan kendini dünyanın açıklığına maruz bırakır ve bu bütünlüğü, ayının ebedi dönüşü olarak ya da zamansal bir sonsuzluk olarak anlar.

Zerdüş'tün hayvanları ona ebedi dönüşten bahseder:

Ey Zerdüş!...Her şey gider, her şey geri gelir; varlık çarkının dönüşü ebedidir. Her şey ölür, her şey yeniden çiçeklenir, varlığın yılı ebediyen sürer. Her şey kopar, her şey yeniden eklenir; varlık kendi evini sonsuzluğa kurar. Her şey ayrılır, her şey yeniden selamlaşır; varlık halkasının kendisine sadakati ebedidir. Her saniyede yeniden başlar varlık; her Burada'nın etrafında döner her Orada'nın küresi. Orta her yeredir. Eğridir ebediliğin yolu (Nietzsche, 2006: 175).

Hayvanlar ebedi dönüşün farkında olsalar bile, ebedi dönüş Zerdüş gibi deneyimlememişlerdir. Hayvanların konuşması zamanın kendisinden değil, zaman içindeki zamansal varlığın içkinliğinden bahseder (Fink, 2003: 87). Sonsuz zamansallığın içindeki her zamansal varlık, sonludur. Ama zamanın kendisi sonsuzdur. Bu nedenle meydana gelmiş olan her şey, ebediyen tekrar etmiş, tekrar ediyor ve tekrar edecektir. Nietzsche'de zaman, üzerinde bir şeyin başladığı, biçimlendiği ve bittiği bir yol değildir; başlangıcın ve bitişin kendisidir. Zaman, olmaya izin verme ya da oldurma gücüdür ve eşzamanlı olarak yaratıcı ve yıkıcı bir güçtür (Fink, 2003: 88). Bu anlamda tekrar, zaman içinde üretilmez; çünkü tekrar, zamanın kendisidir. Dolayısıyla zamanın ebediliği, zamanın tekrarının ebediliğidir. Böylece *burası* ve *orası* ya da geçmiş, şimdi ve gelecek ayrımı sözkonusu olamaz. Çünkü ayının ebedi dönüşünde merkez her yerdur. Bu açıdan Zerdüş'tün ebedi dönüş düşüncesiyle, onun hayvanlarının ebedi dönüş söylemi arasında bir fark ortaya çıkar. Hayvanlar, zamanın akışına tabidir, ama onların bir amacı yoktur. Oysa Zerdüş zamanın akışına tabii olsa da, hayvanlardan farklı olarak zamanla ilişkilidir (Fink, 2003: 88). İnsanın görevi sürekli olarak kendini aşmak ve üstinsana yükselmektir. Ayının ebedi tekrarı, aşılmış olan her şeyin yeniden aşılması gerekliliğini zorunlu kılar.

Zerdüş, ebedi dönüş düşüncesini benimseyip, içselleştirmesi için aşması gereken son engelle karşılaşır. Yaşamı onaylaması, yaşamdaki her şeyin, yaşam reddedici küçük insanın bile ebedi dönüşünün onaylanmasını gerektirir. *Ebediyen geri gelir insan, seni yoran o küçük insan" diye esnedi hüznüm.. Pek küçüktü, en büyüğü. Buydu benim bıkkınlığım insandan. Ve en küçüğün bile*

ebedi yeniden gelişi! Buydu benim bıkkınlığım tüm varoluştan! Ah, tiksinti! Tiksinti! Tiksinti (Nietzsche, 2006: 177). Zerdüş küçük insanın ebedi tekrarının zorunluluğuna ilişkin kendi tiksintisiyle yüzleşmek zorundadır. Sonunda Zerdüş küçük insanı da içeren, evrendeki her şeyin tekrar ettiği düşüncesini kabul eder. Kendini aşma zorunluluğu, daima aşılabacak bir şeyin varlığını gerektirir. Yaratıcı istenç, ötekini yok ederek değil, olumsuzlayarak, aşar. Oluş dünyasının ya da zamansallığın gerektirdiği tekrar, aynı olayın, aşılmış olan aynı küçük insanın tekrarından ziyade, aşılmanın gerçekleştiği, mücadelenin sergilendi alanın tekrarıdır. Zamana içkin olan güç istencinin kendini aşma ve mücadele etme görevi, zamanın sonsuzluğunun tekrarıdır. O halde ebedi dönüşün yaratıcı istenç üzerindeki etkisi, varoluşun trajikliğine açılma, her şeyi olmuş olduğu şekliyle kabul etme ve bu zorunluluk temelinde kendi özgür, yaratıcı istencini uygulama olanağını sunmasıdır. Böylece tutsak olan istencin, yaratıcı istence dönüşümü gerçekleşir. Tüm tekrar eden varlığın karşısında Zerdüş isteme istencini koruyup, sürdürür.

Kendi şiirimin ve çabamın tümü: insanda kırıntı, bilmece ve korkunç rastlantı olan ne varsa, bir bütün içinde dizmeyi ve birleştirmeyi öğrettim onlara. Şair, bilmece çözen ve rastlantıyı kurtaran olarak öğretim, geleceği yaratmayı ve geçmiş, bitmiş her şeyi, yaratarak kurtarmayı...Her şey özgürlüktür: yapabilirsin, çünkü istiyorsun (Nietzsche, 2006: 158, 161).

Burada Zerdüş istencin problemine bir çözüm önerir. Geçmişte meydana gelmiş iyi ya da kötü olayların kendileri değil, onların geçmişi, istenç için bir engel oluşturur. İstenç, geçmişe ilişkin olarak kendi amaçlarını elde etme özgürlüğünü kazanabilmek için, geçmişin engelini aşabilmek için bütün 'böyleydi'yi dönüştürmelidir. Yaratıcı istencin yaratıcı özgürlüğünü açılma yolu, geçmişin kalıcılığı ve değişmezliği engelini aşmaktır. Geçmişin geçmişlik anlamındaki kalıcılığı, geçmişini yerinden oynatılamaz bir taşa dönüştürür. Yaratıcı istenç, geçmişe yönelik yeni anlamlar yaratarak, geçmişin bu yerinden oynatılamazlığını dönüştürür. Böylece geleneksel anlamda geçmişin geçmişlik karakteri, istencin her şimdiki an'ında, zamanın bütünlüğü ve sonsuzluğu içinde yeniden yaratılır ve kurtarılır. Geçmiş, geçmişlik açısından düşünüldüğünde sadece bir rastlantı, bir bilmece ve bir kırıntıdır. Bu şekilde düşünülen geçmiş, zamansal açıdan tamamlanmamışlığı, zamanın kendinde eksikliği ifade eder. Oluş dünyası, evrendeki her bir

parçanın, bir bütünle ilişkili olduğunu gösterir. Dolayısıyla bir olayı bir bilmece ya da bir rastlantı olarak düşünmek, onun diğer olayların geniş alanıyla anlamlı ilişkisini reddetmektir. Geçmişin mutlaklığını reddeden Nietzsche şimdiki an'ın tekrarı aracılığıyla geçmişin kurtuluşunu varsayar. Ebedi tekrar, şimdiki anın tekrarıdır. Nietzsche'de şimdiki an, kalıcı bir şimdiden ve geçmiş şimdilerden farklıdır. Şimdiki an'ın geçiciliği, faniliği, yaratıcı istencin bu an'a ilişkin onaydır. Ağırlık tını, geçmişin yükü altında ezilir ve şimdiki an'ın kalıcılığına tutunmak ister. Bu nafîle çabaya zıt olarak yaratıcı istenç, an'ın kalıcılığına tutunmaya çalışmaz; onun faniliğini ister. Her şeyin zamansal akışını ve değişimini onaylamanın bu tarzı, istencin zamanın sonsuzluğuna açıklığının ifadesidir. An'ın hem geçicilik hem de tekrar etme karakteri, onun bütünlüğünün, tamlığının ifadesidir. Zerdüş'tün ebedi tekrar istenci o halde bir değişim olarak, zorunlu olan olarak, an'ı onaylamaktır (Small, 1983: 601). Bu açıdan ebedi dönüş istenci, şimdiki an'da yaratıcı istencin olduğu şey olma onaydır. Çünkü özgür istenç, yaratmış olduğu şeyi her an yaratmaya devam etme istenci olarak, kendini aşma, geçmişin 'böyleydi'sini 'ben böyle istedim'e dönüştürme, dolayısıyla an'da zamanın bütünlüğünü deneyimleme yetisine sahiptir. An'ın yeniden meydana gelme anlamında ebedi tekrarı, onun anlamının tüketilemezliğini açıklar.

Herhangi bir pişmanlık olmadan an'ın geçişini bu isteme, herhangi bir kefarete istemeden kendi güç bolluğunu an'da bu tüketme, gelmekte olanı bu arzulama, yaratıcı istencin yaşam onayının, zamanla uyumunun zirvesidir. Zerdüş'tün yaşam onaylayıcı varoluş tarzı, yaşama değer verme açısından, onun bireyselliğinin, tekilliğinin ifadesi olur. An'da kendi olmayı istemenin coşkusu, koşulsuz bir kendini onaylama tarzında, istencin tekilliğinin coşkusudur. Zerdüş geçmiş anlara hınç ve gelecek ana özlem duymadan, tümüyle şimdiki an'da kendini zamanın içinde olarak duyumsayarak, tüm zamanı üstlenir ve böylece geçmişe ve geleceğe sahip olur. Çünkü istencin bugüne kadar istediği her şeyi istemesi ve gelecek olan her şeyin gelmesine izin vermesi, aslında istencin kendi geçiciliği ve savunmasızlığında şimdiki anı istemesi demektir. Bu şekilde an'ı benimseyen istenç, tüm anların devredilemez iyeliği içinde derin bir sonsuzluk kazanır. Ayrıca şimdiki an'ın coşkunluğu, bağlatıların açılımını gösterir (Lingis, 1978: 82). An'ı ko-

şulsuzca istemek, onun geçmesine izin vermek, onun tüm diğer anlarla dolanıklığının ve bu an'ın geçişinin zorunluluğunun farkındalığıdır. Dolayısıyla Nietzsche'de sonsuzluk istenci, an'ın ebedi olarak sürmesine ilişkin bir sonsuzluk istenci değildir; onunla ilgili en geçici olan her şeyde, bu an'a yönelik bir istençtir. Bu nedenle aynının ebedi tekrarını istemek, bu şekilde zamanı istemektir. Bu anlamda sonsuzluk ya da ebediyet, zamanın mutlaklığını, tekrar ise zamanın geçiciliğini ifade eder. Zamana ya da zamanın sonsuzluğuna ilişkin bu kavrayış, aynı zamanda oluş dünyasının aydınlığına ilişkin bir kavrayıştır.

Ağrılık tinine yönelik tiksintisini aşan Zerdüşt, trajik varoluşla yüzleşmede, yeni şarkılar söylemeyi öğrenir. Çünkü Zerdüşt, henüz hiçbir insana yazılmamış olan kaderin taşıyıcısıdır. Hayvanları Zerdüşt'ün ebedi dönüşün öğretmeni olduğunu ifade eder ve ebedi dönüşü şöyle açıklar:

Bak, biliyoruz ne öğrettiğini: her şeyin ebedi geri döndüğünü ve bizim de onlarla birlikte geri döndüğümüzü ve bizim daha önce sonsuz kez burada olduğumuzu, her şeyin de bizimle birlikte burada olduğunu. Büyük bir oluş yılının, büyük yılların bir devinin var olduğunu: bu yıl bir kum saati gibi hep yeniden altüst etmeli kendini, yeniden dolsun da boşalsın diye. Böylece tüm bu yılların kendilerine eşit olduğunu öğretiyorsun, en büyüğünün ve en küçüğünün bile. Böylece bizim de her büyük yılda bile hep aynı olduğumuzu, en büyüğünde ve en küçüğünde bile (Nietzsche, 2006:178).

Aynı sözcüğü, sürece odaklanır; tekrar eden şey, zaman ya da an'dır. Nietzsche zamanı ebedileştirerek, zamanın insani perspektiften deneyimlendiğini, yani ebedi olarak tekrar ettiğini düşünür (Strebel, 2019: 10). Zaman içinden şeylerin geçip, gidişi varlığın bir yılıdır. Ama bu yılların sonsuz bir sayısı meydana gelmiştir ve meydana geliyor ve gelecektir. Aslında zamana içkin insan varlığı, doğum ve ölüme, şeylerin geçiciliğine odaklandığı için, zamanın sonsuzluğunu fark edemez. Ama Nietzsche bizi bu sonsuzluğu ve zamansallığı deneyimlemeye davet eder. Zaman içindeki olayların tekrar ettiği düşüncesi, tekrar eden bir olayın, tekrar etmeyen bir ilk orijinal oluşunu düşünmeye zorlar. Oysa Nietzsche için, zamanın başlangıcı ve sonu yoktur. Bu nedenle tekrar eden şey, zamana içkin olaylar değil, zamanın, anın kendisidir. Nietzsche varlığın zamansallığına büyük yıl der. Nietzscheci tekrar, hem trajik varoluşun açılımı hem de büyük yılın tekrarını

içerir. Büyük yıl, tüm olası sonlu olayların bütünlüğüdür ve bu sonlu olayların silsilesi, bir tekrar olarak sonsuz zamanda meydana gelir. Dolayısıyla Nietzsche'de kalıcı olan şey, geçiciliktir ve tekrar eden şey, tekilliktir. Böylece ebedileştirilen tekillik, sonsuz bir boyut kazanır (Fink, 2003: 91). Aslında ebedi dönüş, oluşa içkin tüm olay ve durumları aşan, sonsuzluğa yani dünyanın kendisine gönderim yapar. *Büyük Özlem Üzerine* adlı bölümde Zerdüşt ruhuyla konuşur: *Ey rubum, sana 'bugün' ve 'o zaman' ve 'eskiden' demeyi ve 'Buradaki ve Oradaki ve Şuradaki'nin üstünden dans ederek geçmeyi öğrettim. Aşırı zenginliğim kendiliğinden uzatıyor şimdi özlem dolu ellerini* (Nietzsche, 2006: 179). Yaratıcı istenç, açık denizlere doğru, belirsiz ve amaçsız bir özlemle, uzağa özlemle doludur. Yaratıcı istencin büyük özlemi, uzaklığa ulaşmayı değil, uzaklığın kendisini arar. Bu uzaklık, evrenin açıklığına maruziyettir; oluş dünyasına açıklıktır. Ebedi dönüş düşüncesinde şimdi-geçmiş ve gelecek, *bura* ve *ora* şeklinde tüm bu sabit, donuk ayırım be bölünmeler reddedilir. Zerdüşt'ün yaratıcı istenci, aynının ebedi dönüşünde tüm bunların özdeşliğini onaylar. Ebedi dönüşte gelecek, aynı zamanda geçmiştir ve yaratıcı istenç kendini zamanın bütünlüğü içinde duyumsamayı öğrenmiştir. Tüm bu ayrımların gözden kaybolduğu, kozmik ışıktaki Zerdüşt, kendini her yerde olan olarak duyumsar ve her şeyin mevcudiyetine açar. Tutsaklıktan kurtulan istenç, şimdi evrensel alan içinde, oluş oyununun dansına katılır.

Böylece ebedi dönüş düşüncesinin farkındalığı, insanın yalnızca verilene ve görünür olanla yetinmeyip, belirginleştirilmiş olan bu bulutları öteleyerek, göğün aydınlığına, ayrımların birliğine, ilişkiselliğe ulaştığının ve bu anlamda kendini, sürekli bir kendini aşma çabası olarak duyumsadığının farkındalığını getirir. İstencin bu dönüşümü, bütün bir geçmişten kendini bu özgürleştirmesi, tüm geçmişi ve tüm geleceği yaratma özgürlüğünü ifade eder. Aynının ebedi dönüşü olarak trajik oluşa bu vurgu, yaratıcı istencin göğün aydınlığından, şeylere bakma ve olanı olduğu şekliyle, kabul etme ve sevmesini ifade eder. Şeylerle aydınlıkta bu ilksel karşılaşma, oldukları şekliyle şeyleri onaylamak ve sevmek, oluşa “evet ve amin” demektir. Yaratıcı istenç kendi istediği şeyi istemez; zorunluluğu, olmak zorunda olanı ister. Ebedi dönüşte geçmiş ve gelecek, özgürlük ve zorunluluk birbirine katılır. Bütün var olanların kendi görünürlüklerini, kendi formlarını ve sürelerini kendisinden aldıkları bu her yere yayılan oluşun oyununun ışığına maruz

kalan yaratıcı istenç, sonsuz zamanla ilişkilidir.

Nietzsche *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'ün *Yedi Mühür* adlı bölümünde sonsuzlukla olan evlilik vaadinden söz eder: *Ah, nasıl olur da arzu duymazdım sonsuzluğa ve balkaların evlilik balkasına, yeniden gelişin balkasına. Henüz karşılaşmadım kendisinden çocuk sahibi olmak isteyeceğim kadınla, sevdiğim kadın değilse eğer o. Çünkü seni seviyorum ey sonsuzluk* (Nietzsche, 2006: 184). Zerdüşt dünyaya sadık kalır; onun sonsuzlukla evliliği bu sadakat yemininin ifadesidir. Dünyaya ve dünyanın anlamını yaşamaya sadık olmak, zamanı 'aynı' olarak şimdi aracılığıyla yalnızca dünyevi ve insani biçimde deneyimlemektir (Strebel, 2019: 14). An'ın ya da evlilik sözünün şimdi ve buradalığı, salt şimdiki ana değil, aynı zamanda eli kulağında bir geleceğe açılmazdır. Özgür istencin sonsuzluk arzusu, aynı zamanda istencin yaratıcılık arzusudur. Ebedi dönüşle, zamanın sonsuzluğuyla bu evlilik sözleşmesi, aynı zamanda sonsuz zamansallıktan çocuk yapma arzusudur. *Karanlık bağrında şimşek çakmaya hazır ve kurtarıcı ışığa hazır, şimşeklere gebe, Evet! Diyen kabin şimşek ışıklarına gebe* (Nietzsche, 2006: 184). Her an, daima gelecek olanaklara gebedir. Bu kurtarıcı ışığa maruz kalan, kendini yeryüzünün açıklığına bırakan yaratıcı istenç, hem kendi geçmişini, kendi istencinin geçmişine dönüştürerek, onun geçmişliğini yok ederek değil, ona yeni anlamlar vererek, geçmişini kurtarır hem de geleceğin belirsiz olanaklarına kendini açar. Bu şekilde an ya da zaman, insani deneyimde ebedileşmiş olarak açığa çıkar.

Sonuç

Nietzsche'nin ebedi dönüş düşüncesine ilişkin hem kozmolojik hem de etik açıklamaları birbiriyle çelişmez. *Güç İstenci* kitabında ebedi dönüş, oluş dünyasının yaratım ve yıkım, doğum ve ölüm, neşe ve ızdırap şeklinde sürekli akışına, tekrarına ilişkin bir ilke olarak sunulur. Oluşun bu temel karakteri, yaşamın temel yasası olan güç istencine dayanır. Ebedi dönüş düşüncesi canlı, dinamik, devingen bir kendini aşma mücadele alanı olarak yaşam ile bu yaşamın bir parçası olarak kendini duyumsayan insan varoluşunun birliğine, uyumuna dayalı yeni ve farklı bir zamansal oluş sunar. Nietzsche'nin yayınlanmış eserlerinde sunduğu ebedi dönüşün etik yorumu, kozmolojik yorumla çelişmez. Çünkü ebedi dönüş, aktif, yaratıcı güç istencine yönelik bir zamansal perspektif sunar. İstencin tüm nihilistik, aşkınsal

değerleri aşarak, kendi tutsaklığından ve zamanın belirlenmişliğinden kurtulmasının, trajik dünyanın ve olduğu kişi olmanın zorunluluğuyla uyumlanmasının, dolayısıyla kendini dünyanın ebedi açıklığına maruz bırakmasının tek yolu, ebedi dönüş testini geçmesiyle olanaklıdır.

Nietzsche'nin yaşamı onaylamanın en yüksek formülü olarak düşündüğü ebedi dönüş, onun insan-doğa birliğine dayalı trajik bilgelikle, üstinsanla, güç istenciyle ilişkili temel düşüncesidir. Nietzsche Platonik-Hristiyan geleneğin yaşam olumsuzlayıcı ve yaşam reddedici metafiziksel, moral, dinsel ve bilimsel tüm aşkınlık iddialarını reddederek, insan varoluşuna 'kendi olma' olgusu açısından yeni ve farklı bir perspektif sunar ve insanı oluşun trajikliğiyle yüzleştirip, evrenin bütünlüğüyle birliğe, zamana içkin deneyime davet eder. Bu açıdan ebedi dönüş düşüncesi aktif-yaratıcı istencin kendi özgür eylemleri aracılığıyla, oluşun yazgısallığına/zorunluluğuna gönüllü onayı açısından, istencin zamanın hırslılığından ve kendi tutsaklığından kurtuluşunun, dolayısıyla oluş dünyasının sonsuzluğuna neşeli açıklığının ifadesidir.

Yaşamın trajik, *Dionysoscu* bilgeligi, yaşamın yaratma ve yıkma istencinin döngüsüne, olduğu şekilde yaşamın tekrarına evet demektir. Amor fati, insan yazgısı ve özgürlüğünün, evrenin yazgısallığıyla birliğinin, her tür insani değer ve anlamın oluş dünyasının zorunluluğuna içkinliğinin onayıdır. Bu açıdan Nietzsche'de metafizik ve etik, ebedi dönüşün kozmolojik ve etik açıklaması, birbirini içerir. Yaratıcı istencin özgürlüğü, yalnızca yaşamın sürekli yaratıcı etkinliğiyle istencin birliği temelinde anlam kazanır. Yaşamın ötesinde, yaşama aşkın bir amaçla yönelik bir özgürlük anlayışını Nietzsche reddeder. Amor fati, doğayla birliği ve tekrar tekrar geri dönen geçmişle özdeşliği elde eden, yaratıcı, özgür bir istenci açılar. Bütün 'böyleydi'leri 'ben böyle istedim ve ben böyle istiyorum'a dönüştüren bir istenç, oluşun zorunluluğuyla birliği yakalamış olan, yaratıcı bir istençtir. Böyle bir istenç için yazgı ile özgürlük birdir. Çünkü bu istenç, yaşamın bütününe evet demede, olduğu kişi olmaya evet der, kendisine dışsal ve yabancı olmayan bir dünyanın ebedi dönüşüne evet der. Bu açıdan ebedi dönüş düşüncesi insana, olmuş olanın, olanın ve olacak olanın zorunluluğunu, doğa insan birliği temelinde onaylayıp, kendi yazgısına dönüştürme ve yaratma özgürlüğünü gerçekleştirme ve yazgının kendisi olma olanağı verir. Dolay-

sıyla aynın ebedi tekrarı, oluşun trajikliğinin deneyimlendiği, zamanın döngüsellüğünün açımlandığı şimdiki an'ın ebedi tekrarıdır. Ebedi dönüş, bu an'da duyumsanan kozmik birliğin, yaratıcı istencin yaşamla olan evlilik halkasının ebedi onayının ve bu anın tekrar tekrar geri dönmesine yönelik ebedi istencinin ifadesidir.

Kaynaklar

- Conway, D. W. (2006). *Life and Self-Overcoming. A Companion to Nietzsche*. Edited: Keith Ansell Pearson. Blackwell Publishing, p: 532-548.
- Dombowsky, D. (1997). *The Rhetoric of Legitimation: Nietzsche's Doctrine of Eternal Recurrence*. Journal of Nietzsche Studies. No: 17. Autumn, pp: 26-45.
- Fink, E. (2003). *Nietzsche's Philosophy*. Translated: Goetz Richter. Continuum, London- New York.
- Gadon, D. R. (2007). *Nietzsche's Doctrine of Eternal Return*. University of Rhode Island: <http://digitalcommons.uri.edu/srhonorsprog/47>.
- Hatab, L. J. (2005). *Nietzsche's Life Sentence: Coming to Terms with Eternal Recurrence*. Routledge, New York and London.
- Holte, S. (2020). *Nietzsche's Eternal Return and the Questions of Hope*. Studia Theologia. Nordic Journal of Theology. Vol: 74. No: 2. P: 139-158.
- Kain, P. J. (2007). *Nietzsche, Eternal Recurrence and the Horror of Existence*. Journal of Nietzsche Studies. No:33. Spring, pp:49-63.
- Kaufmann, W. (1974). *Nietzsche, Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton University Press. Fourth Edition, Princeton, New Jersey.
- Lingis, A. (1978). *Differance in the Eternal Recurrence of the Same*. Research in Phenomenology. Vol: 8, pp: 77-91.
- Nehamas, A. (1980). *The Eternal Recurrence*. The Philosophical Review, Vo:89, No:3. Jul., pp: 331-356.
- Nietzsche, F. (1966). *Beyond Good and Evil*. Translated: Walter Kaufmann. Vintage Books, A Division of Random House, New York.
- Nietzsche, F. (1967). *Genealogy of Morals and Ecce Homo*. Traslated: Walter Kaufmann, J. R. Hollingdale. Edited: Walter Kaufmann. Vintage Books. A Division of Random House, New York.

- Nietzsche, F. (1968). *The Will to Power*. Traslated: Walter Kaufmann, R. J. Hollingdale. Edited: Walter Kaufmann. Vintage Books, New York. A Division of Random House.
- Nietzsche, F. (1974). *The Gay Science*. Translated: Walter Kaufmann. Vintage Books. A Division of Random House. New York.
- Nietzsche, F. (1998a). *Twilight of the Idols*. Translated: Duncan Large. Oxford University Press.
- Nietzsche, F. (1998b). *On The Use and Abuse of History for Life*. Translated: Ian C. Johnstone. Liberal Studies Department. Malaspina University-College. Nanaimo British Columbia. www. Abica.com
- Nietzsche, F. (1998c). *Philosophy in the Tragic Age of The Greeks*. Translated: Marianne Cowan. A Gateway Edition. Regnery Publishing, inc.
- Nietzsche, F. (2004). *Ecce Homo and The Antichrist*. Translated: Thomas Wayne. Algora Publishing. New York.
- Nietzsche, F. (2006). *Thus Spoke Zarathustra*. Translated: Adrian Del Caro. Edited: Adrian Del Caro, Robert B. Pippin. Cambridge University Press.
- Nietzsche, F. (2019). *Platon Öncesi Düşünürler*. Çev: Nur Nirven. Pinhan Yayıncılık. Mart,2. Baskı.
- Nietzsche, F. (2020). *Tragedyanın Doğuşu*. Çev: Mustafa Tüzel. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 11. Basım, İstanbul.
- Pearson, K. A. (1994). *An Introduction to Nietzsche As Political Thinker*. Cambridge University Press.
- Pearson, K. A. (1994). *An Introduction to Nietzsche As Political Thinker*. Cambridge University Press.
- Pfeffer, R. (1965). *Eternal Recurrence in Nietzsche's Philosophy*. The Review of Metaphysics. Vol19, No: 2. Dec., pp: 276-300.
- Richardson, J. (1996). *Nietzsche's System*. Oxford University Press, New York, Oxford.
- Richardson, J. (2006). Nietzsche on Time and Becoming. *A Companion to Nietzsche*. Edited: Keith Ansell Pearson. Blackwell Publishing, p: 208-229.
- Ridley, A. (1997). *Nietzsche's Greatest Weight*. Journal of Nietzsche Studies. No: 14. Autumn, pp:19-25.

- Small, R. (1983). *Eternal Recurrence*. Canadian Journal of Philosophy. Vol:13, No: 4. Dec., pp: 585-605.
- Solomon, R. C. (2003). *Living with Nietzsche*. Oxford University Press.
- Spinks, Lee. (2003). *Friedrich Nietzsche*. Routledge Taylor and Francis Group, London and New York.
- Strebel, W. P. J.S. (2019). *Reconsidering What Nietzsche Meant by the Same in the Doctrine of the Eternal Recurrence*.
- <https://archium.ateneo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=philo-faculty-pubs>.

Öz: Makale Nietzsche felsefesinin temel düşüncesi olan ebedi dönüşü, zamanın kurtarılışı ve insan varoluşunun yaratıcı özgürlüğü aracılığıyla doğa-insan birliğine açılımı perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Makalenin birinci bölümü ebedi dönüş öğretisinin öncelikle oluş dünyasının döngüsel trajik yapısının farkındalığını gerektirdiğini ve bu farkındalık aracılığıyla, yaşamın bütünü onaylanabileceğini tartışır. İkinci bölümde Nietzsche metafiziğinin temel ilkesi olan güç istenci bağlamında ebedi dönüş düşüncesi ele alınır. Ebedi dönüş öğretisi, güç istençlerinin ebedi mücadele alanı içinde kendini bir çabalama/bir kendini aşma etkinliği olarak duyumsayan yaratıcı istencin özgürlük oyununa bir çağrıdır. Üçüncü bölüm yaratıcı güç istencinin ve ebedi dönüşün sembolü olan ve her an yeni değerler yaratma ve kendini aşma mücadelesiyle beliren üstinsana odaklanır. Dördüncü ve beşinci bölümler Nietzsche'nin ebedi dönüş öğretisine ilişkin hem kozmolojik hem etik yorumlarını ele alır ve bu bağlamda bu iki yorum arasında bir çelişkinin var olmadığını savunur. Makalenin son bölümü zamanın bütünselliğinin deneyimlendiği an'daki farkındalık aracılığıyla ebedi dönüş düşüncesinin anlamı ve olanağını ortaya çıkarır.

Anahtar Kelimeler: Güç istenci, üstinsan, ebedi dönüş, kendini aşma, aktif-reaktif istenç.

